

PROPRIETAR:

SOC. AN. „UNIVERSUL” BUCUREȘTI, BREZOIANU 25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU

Inscrisă sub Nr. 163 Trib. Ilfov.

ABONAMENTE: Lei 220 pe 1 an
„ 120 pe 6 luni

TELEFON: 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL

PREȚUL 5 LEI

ANUL XLVII • Nr. 19

SAMBATA 25 Iunie 1938

Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Gravură pe lemn din anul 1420

(Biblioteca din Berlin)

Sentimentul primitivilor

de OLGA GRECEANU

Întâlnești uneori, în Germania și Italia, în muzeele catedralelor refăcute după Renaștere, tot ce se găsea acolo înainte de această epocă. Resturi de coloane cioplite, cadre de icoane, obiecte de idolatrie, mici statuete, cupe gravate cu scene biblice, manuscrise ornate, ștofe zugrăvite, lemne sculptate, toate la un loc amintind o atmosferă nespul de plăcută și de înduioșătoare, când nimeni nu știa nimic, când fiecare făcea cum îl tăia capul, prin urmare așa cum simțea, așa cum înțelegea, așa cum vedea el.

Fericită vreme, când meșteșugul nu era prima calitate în artă; fericită vreme, când artiștii aveau încă ce spune, erau în căutarea unei realizări, se frământau pentru o reușită, pentru o etapă câștigată. Fericită epoca artistică dinaintea de 1450, înainte ca Gutenberg să-și fi tipărit prima Biblie.

Între anii 1400 și 1450 a fost cea mai desăvârșită contopire între sentiment și realizare, cea mai adevărată epocă de creație artistică, de inovație proprie, cea mai netăgădunită producție individuală, consecință directă și necăutată a unui sentiment lăuntric.

Pictorul care a trăit între anii 1400 și 1450, departe de școli, teorii și formule, a putut ajunge la o neasemuită dezvoltare a facultăților lui sintetice; de aceea, încercările lui din muzeele catedralelor sunt o bogăție estetică fără sfârșit.

Nici una din Răstignirile „cultivate” ale Renașterii, nu poate să aibă emoția acestor două Răstigniri gravate pe lemn, una în anul 1420, alta în 1430.

Toate capetele sunt urâte, disgratioase, strâmbe, neproporționate, trupurile frânte, trăsăturile aspre; în schimb însă, dramatica scenă a răstignirii Fiului Domnului, e simplă, redusă, ca o gândire concentrată, complet lipsită de vreo argumentație oratorică. E o idee, așternută nedibaciu, departe de minciuna imitației vieții, departe de o banalitate de volum și real, departe de pretenții de adevăr. Ideea e singură, neîmbrăcată în artificii. E puternică prin structură.

Noi, pictorii de azi, știm prea multe, am învățat prea multe în ultimele cincizeci de ani, ca să nu acuzăm pe primitivi că nu știau nimic, și să nu contemplăm

(Urmare în pag. 2-a)

Gravură pe lemn din anul 1430

(Biblioteca Națională din Viena)

Romanul românesc

VIII

Subiectul romanului, despre care am amintit numai, în unul din ultimele numere ale revistei, trebuie să fie la rândul lui, una din preocupările de căpetenie ale romancierului. Din alegerea lui mai mult sau mai puțin potrivită decurg cele două defecte în deajuns de simțite: minuțiozitatea excesivă a analizelor psihologice și insuficiența plastică, evocatoare, a cadrului.

Pentru că este inerent unui roman cu subiect rău ales, nesemnificativ, să cadă în vreuna din greșelile amintite. Cel care tratează un astfel de subiect, se vede nevoit, spre a înviora creația sa, să întrebuițeze surrogate de valori, contestabile ca atare.

Pentru a evita acest inconvenient, ale cărui urmări le-am arătat în unele din articolele precedente, subiectul trebuie să alcătuiască o chestiune fundamentală în preocupările literare. El are menirea să ridice valoarea operei, chiar dacă nu este perfect scrisă. De câte ori nu avem prilejul să auzim observația: „Păcat că e prost scrisă, altfel e plină de idei bune”, fiind vorba de una sau de altă producție literară.

Subiectul se răsfrânge asupra întregii opere. El dă naștere, în general, caracteristicii operei și tot el propune diferențierea de atât de mare importanță, în artă pentru artă și artă cu tendință.

Subiectul nu poate fi orice fapt banal. Dacă cineva a avut o decepție, pe tărâm sentimental spre pildă, sau dacă află vreun fapt frizând tragedia sau comicul, nu înseamnă numaidecât că poate scrie un roman întemeiat pe acel fapt.

Romanul trebuie să fie semnificativ, să cuprindă fapte mai interesante, mai demne de relevat. Numai când scriitorul are un talent atât de mare încât își poate permite prelucrarea oricărui fapt, spiritul, temperamentul lui îmbrăcând restul cu lumină, se poate admite alegerea unui subiect simplu, simplist mai bine zis.

Părerea cunoscută a lui Voltaire, pe care am mai amintit-o și alte ori, are, cred, valoare numai în cazul unor scriitori talentați. De altfel, și autorul ei a afirmat-o în urma experienței lui personale, care evident a fost a unui om de geniu.

Talentul permite alegerea unor subiecte banale. Dar cum el este o floare rară... alegerea unui subiect e mai bine să formeze cadrul unor preocupări speciale, amănunțite, pentru a da scrierii un element puternic, viguros, în stare să înfrunte vicisitudinile vremii.

VICTOR POPESCU

Pagini necunoscute din Delavrancea

de DAN SMĂNTĂNESCU

Înainte de a-și începe colaborarea la frumoasa „Revista Nouă” (1888-1895) a lui Hașdeu, Barbu Ștefănescu Delavrancea, sub puterea entuziasmului tinereții și a unei atitudini combative pentru deschiderea unui orizont sănătos în cultura românească, independent de critica sacro-sancă junimistă, a scos o revistă săptămânală, care a scăpat cercetătorilor, nefiind menționată nici în „Bibliografia românească” a d-lui Gh. Adamescu.

Revista poartă titlul semnificativ de „Lupta literară” și primul ei număr are data 19 Aprilie 1889, cu mențiunea că „apare în toate Duminicile”, director fiind Barbu Ștef. De La Vrancea.

Din nefericire, revista condusă de marele orator de mai târziu, nu a putut tipări, pare-se, decât două numere, numai acestea existând în biblioteca Academiei Române.

Din sumarul lor se vede că Delavrancea a avut dela început de întâmpinat unele greutăți. Astfel, în primul rând îi lipseau colaborările, firește cele care puteau conveni ideii de conducere și de atitudine a revistei. Pentru a umple această lipsă, o bună parte din pagini sunt acoperite cu frumoasa și sugestivă contribuție — mai ales criticistă — a lui Delavrancea care, spre a nu lăsa să se creadă că „Lupta literară” e o revistă personală, iscălește cu încă două pseudonime, puțin cunoscute, și ne-menționate în bibliografii. Aceste pseudonime sunt: Fra Barbaro și Minuchio.

În al doilea rând, revista apărând odată cu primăvara, se pare că nu a prins îndeajuns, iar truda singulară a lui Delavrancea, care întrunea atribuțiile redacției și administrației, desigur

la el acasă, în strada Covaci 14, nu putea acoperi toate nevoile unei reviste prețioase, în format mare și în plus costisitoare.

Apoi, numele său nu era destul de bine cunoscut de contemporani, deși încă din 1885 (apud Adamescu) scosese volumul de nuvele „Sultânica”, colaborase cu cronici teatrale și critice la „Epoca”, bucurându-se și de prețuirea lui Titu Maiorescu, care punându-l alături de Vlahuță, spunea că „sânt dintre scriitorii cu talent ai junii generații”. (Critice, III, 64).

B. Delavrancea

Apoi, apariția la 15 Decembrie 1888 a Revistei Nouă a lui Hașdeu, având trecut în fruntea redactorilor pe Barbu Ștef. de la Vrancea, explică dispariția „Luptei Literare”, singura revistă pe care a scos-o Delavrancea.

Lupta Literară are același format ca și Revista Nouă, iar trei din colaboratorii primei, Vlahuță, Ispirescu și Delavrancea, îi regăsim chiar dela primul număr, în Revista Nouă.

La acest fapt se mai adaugă altele două, foarte importante, care explică identitatea de vederi dintre cele două reviste, precum și încetarea Luptei Literare și geneza Revistei Nouă.

Hașdeu, prezentând primul număr din Revista Nouă, cu „Un cuvânt înainte”, ne dă această prețioasă riciare, care lămurește legătura ce vrem să o arătăm: „O ceată de tineri m'au rugat de a lua asupra-mi călăuzirea lor pe potecile cele anevoioase, adesea abia atinse, une-ori reu străbătute, mai totdeauna nesigure, ale literaturii române”.

Prin urmare, sub imboldul unor tineri, cari nu puteau fi alții decât cei notați ca redactori, adică: Delavrancea, Al. Vlahuță și P. Ispirescu, Hașdeu a scos Revista Nouă, câteva luni după ce aceiași tineri, în frunte cu Delavrancea, făcuseră să apară revista necunoscută cercetătorilor, Lupta Literară.

Apoi, ca o confirmare a continuității dela o revistă la alta, este prezența unuia din pseudonimele lui Delavrancea dela Lupta Literară, și anume acela de Minuchio, cu grafia modificată în Minuzio, în primul articol cu care începe Revista Nouă, notița biografică „Gheorghe Asachi”, însoțită de desenul în penită, atât de artistic, al marelui sculptor Ion Georgescu.

Încetând să apară Lupta Literară, desigur, Delavrancea, împreună cu bunul său prieten Vlahuță, au căutat prilejul unei noi manifestări literare printr-o revistă condusă însă de un om de mare prestigiu, și cu o atitudine alta decât a celor dela „Junimea”; a-

(Urmare în pag. 7-a)

Vizitați expoziția Grigorescu

Vizitați expoziția Grigorescu! Acum, la o sută de ani odată, s'a strâns la un loc, în sala Dalles, cel mai mare număr de tablouri ale pictorului. A fost un caz excepțional, festivitatea centenarului, — care a făcut cu putință acest lucru. Și după multe, multe greutăți.

D. Virgil Cioflec, ales de Academie să organizeze expoziția centenarului, singur cunoaște cât de mari au fost

greutățile străngerii tablourilor. Nimeni nu voia să le dea, nici instituțiile și cu atât mai puțin particularii.

Cum să se despartă de obiecte atât de prețioase? Să le lase să iasă din casă, să înfrunte iarăși riscurile circulației în public? etc., etc. Temerile erau mari și rezistente, desigur, fiindcă toate veniau din prețuirea capodoperelor. D. Virgil Cioflec a procedat totuși cu mult tact, a dat toate asigurările posibile, materiale și morale — expoziția se alcătuiă sub girul Academiei Române, — și a isbutit să strângă, de pe unde se aflau, peste două sute de tablouri, cari pot fi văzute în sala Dalles. Pe acestea trebuie să le vedem! E unicul prilej de a lua contact cu opera marelui pictor, contact real și emotiv, cu atât mai trebuincios cu cât opera a intrat în legendă, și am început să vorbim despre ea, ca despre o existență în spirit, de dincolo de spațiu.

Pictura lui Grigorescu este un bîn național. Toți o primim ca atare.

E specificul românesc, lumina cerului nostru, tihna satelor, reveria vegetală sau duioșia animală, dragostea și sensibilitatea autohtonă, în cadrele naturii, — toate acestea într-o expresie pură, atotcuprinzătoare. E tot ce știm despre Grigorescu, și repetăm din gură în gură, unul de la altul, fără controversă și fără control. Și ce este mai grav, o și scriem. Nu există purtător de condei care să nu fi scris, sau să nu fie tentat să scrie ceva despre Grigorescu! Scrie fără să fi văzut tablourile, și chiar fără să fi citit cine știe ce despre ele! Și nimeni nu se jenează, nu socotește că săvârșește un lucru nepermis!

Doar Grigorescu este specificul național în plastică, este peisagiul românesc și viața rurală, cum să se interzică să scrie despre el cui îi place?

Cu prilejul acestui centenar, cel mai mare și mai sincer omagiu adus pictorului este totuși expoziția alcătuită în sala Dalles. Fiindcă ea dă puțința ca tablourile lui să fie văzute. Și nu putem omagia mai bine memoria artistului, decât mergând și contemplându-i în tăcere capodoperele, în cari se află ascuns genul lui neschimbat în sine, dar totdeauna altul, de la generație la generație, și la fel, de la centenar la centenar.

CRONICA LITERARA

AUTORI SI IDEI

de CONSTANTIN FANTANERU

DAN BOTTA: Comedia fantasmelor

(Editura „Miron Neagu”, Sighişoara)

Zi de împărţire de premii

de G. BANEA

În spaţiul restrâns al acestei cronici, vorbind despre noua operă tipărită a d-lui Dan Botta, *Comedia Fantasmelor*, vom încerca să-i expunem cât mai clar ideile, urmărind astfel, — pentru ce n'am mărturisit-o? — să fim în primul rând de folos cititorilor.

D. Dan Botta nu este un autor cu o circulaţie uşoară printre cititori. Plasma d-sale creatoare se află la un pol prea îndepărtat faţă de capacitatea obişnuită de asimilare a publicului. Caracterul d-sale de scriitor lucid, ordonat, clasic, preferinţa cultivată pentru universalitate, gustul unic al formelor garantate de imuabilitatea spiritului, întreaga d-sale structură raţională, echilibrată, luminoasă, se situează pe un plan strein calităţii amorfice a publicului, în care nu circula uşor de cât ceea ce îi seamănă. Dar, un autor ca d. Botta, se păstrează totdeauna în afară de contemporaneitate, şi datorită noastră este să-l înţelegem numai în lumina sa proprie. Ridicându-ne până la *turnul său de fildeş*, vom avea totdeauna de profitat. Vom căpăta o iniţiere, o dumerire în adâncimi, vom cunoaşte o fereastră nouă spre zarea spiritului. *Comedia Fantasmelor* este opera din turn, pe urma căreia putem profita. E vorba de un profit subtil, care se cere urmărit cu atenţie, până în consecinţele lui cele mai delicate.

Lucrarea este o piesă de teatru. Acţiunea se petrece la Roma, în plină Renaştere, având eroi pe Cesare Borgia, Lucrezia Borgia, Papa Alexandru VI Borgia, Machiavelli, pe Giulia Farnese, etc. S'ar crede o exaltare a epocii, o încercare de a dilata cât mai larg expresia umană a eroilor trecuţi sgomotos în istorie. Nu însă avalanşa de pasiuni, dorinţele aprige de mărire, de cuprindere şi dragoste, nu exaltarea oamenilor până la apogeul culturii şi al faptelor istorice, l-a preocupat pe d. Botta, ca materie de creaţie, ci o altă forţă, tot atât de umană şi de etică, dar aflată deasupra acestora, într-o altă erarhie. Într-o operă de gândire, cum e *Comedia Fantasmelor*, închinată Renaşterii, nu putea fi neglijată importanţa dialectică a individualismului, aspectul revoluţionar al voinţei de geniu, al marelui personalităţii. În centrul epocii stă străluminat de „dor”, de „ardoarea pasiunii”, însuşi Cesare, care spune: „Suntem fiii unui mare secol care ştie că viaţa, singura viaţă este aici. Tindem să făurim din ea un monument de artă, să exprimăm toate latenţele, toate posibilităţile sale. În vârtejul acesteia, în acest vifor de emulaţie, de ambiţie, în această sete de imperiu e specificul timpului nostru. Imi place nespun. Admir bucuria cu care se moare. Se moare ca la un cântec. Ori tot, ori nimic, îşi spun cu toţii. Caracterul acesta de joc suprem, de ultimă carte, e admirabil. Are ceva genial, genial şi copilăresc. Nu vezi, în fruntea luptelor, a rivalităţilor noastre, sunt numai copii. Epoca marilor împliniri e la şaispezece ani. Suntem într'un progres incontestabil”.

Autorul ne atrage, între altele, stăruitor atenţia asupra faptului că Cesare este un adolescent. Până la 24 de ani viaţa lui se încheie definitiv. Mai e încă un alt fapt caracteristic: înainte de a fi gonfalonier, — şef al armatelor Bisericii, prin care vrea să unifice Italia, Cesare a fost cardinal. „Eşti preot Cesare. Nu cădea în ispită. Ai ales crucea, resemnează-te”. Ispita era „aut Caesar aut nihil”. „Asta nu e lozinca unui cardinal. Asta e o vorbă nebună. Un geamăt al truţiei. E ceea ce Grecii numeau *hybris*, ceea ce tragicii greci puneau început al pierzării. *Hybris* deslănţuia tragedia”. D. Dan Botta concepe Biserica, din care a ieşit Cesare, ca pe deţinătoarea adevărului unic, a adevărului ecumenicitate, universalitate. Adevărul individual, al celui ce iese din ordine, din ierarhia cerurilor, este minciună, şi el atrage după sine pedeapsa, care vine sub aspectul ei de necesitate. „Când trufia învolbură lumea, înfrânge legile ei, acest principiu intervine. Ceea ce trufia înfrânge, necesitatea repară. E gestul în care zac principiile, armoniile lumii”. Singurul care are şi dreptul şi puterea ca să fie *Caesar*, să cucerească lumea în numele *Lui* este Iisus. Pentru că el este logosul, adică ordinea prestabilită, „Lumina, lumina cea adevărată”. Deaceia drama d-lui Dan Botta se termină printr'un imn, ale cărui cuvinte le îngână Cesare:

O Christe Princeps Pacifer
Mentes rebelles subijce...
Cesare nu fusese decât un rebel,
ieşind din Biserică, încercând să uni-

fice Italia şi să se facă stăpânul ei, numai prin puterea lui pământească, împotriva Bisericii.

Ridicarea puterii lumeşti peste puterea papalităţii, constituia rebeliunea împotriva erarhiilor, a spiritului, a ordinii prestabilite, care este mai presus de temporal, de istorie.

Iată cu ce admirabilă forţă dramatică exprimă d. Dan Botta, aceste idei: „Cesare. Italia în spirit, patria, sufletul patriei, toate acestea sunt. Ce ne rămâne decât să le integrăm în materie, să le definim în fapte?”

Papa. Cesare. Mă înfiori. Imi evoci necontenit Italia. Imi spui o seamă de

Dan Botta

cuvinte turburi: Italia în spirit, patria, sufletul patriei... Nu este altă patrie decât Biserica, alt imperiu în spirit de cât acela al Bisericii. Există hotare, dar ele nu despart decât pământ.

Cesare. Am şi eu ideile mele.

Papa. Ideile tale! Dacă nu te-ai iubi cu patima cu care te iubesc, cu egoismul, cu orbirea cu care te iubesc şi mi-ar păsa mai mult de tine decât de carneala, te-aş trimite la rug, după Savonarola, ca să te mântui. Şi Savonarola avea ideile lui. Şi cine are ideile lui despre un imperiu în spirit, nu le are pe ale Bisericii. Acela-i un rebel, un demoniac, un individualist. Acela surpă autoritatea Bisericii, surpă ecumenicitatea. Savonarola avea Biserica lui, în care el, un excomunicat, săvârşea jertfa. Biserica este una şi capul ei nevăzută sunt eu. (Luncând aici pe a-acează pantă a individualismului). Ideile Bisericii sunt ideile mele. Eu sunt Cesarul, singurul Cesar!”

De fapt, singurul Cesar este Iisus, el, *logosul, saeculorum princeps*. Când papa afirmă că el este Cesarul, se dovedeşte şi el a fi un rebel, care „înfruntă ierarhiile lumii, ardorile lumii”, ca şi fiul său Cesare. Doar *Astrologul* pricepe starea de păcat a vremii: „Suntem într'o cumplită decădere. Rătăcim într'un labirint al materiei. Tradiţia spiritului, firul luminos al Ariadnei l-am pierdut. Materia e mută de orice lumină. Oamenii moderni sunt îmbătaţi de întuneric. Din fantasmale născute în întuneric, fiecare îşi făureşte legi. Fiecare se dă de model al creaţiei. Ancorăm tot mai mult în materie, ne implicăm tot mai adânc în ea. Setea a-aceasta tragică de sensibil, dorul acesta apocaliptic de materie, materialismul a-cesta ne va pierde. E un timp de haos, un timp apocaliptic... vă bucuraţi că oricine poate ajunge orice. Că oricine îşi poate ridica fantasmale, propriile sale iluzii la treapta de adevăruri, de principii ale lumii. Contemplaţi ierarhia cerurilor, incoruptibila ordine”. Indemnul de a contempla stelele, ca pe o mărturie a armoniei lumilor, îl dă deopotrivă, lui Cesare Borgia, şi *Umanistul*, când acesta îi declară!

Cesare: „Tăria mea, bucuria mea, e asta: de a crede atotputernică iluzia, de a funda un sistem de armonii, un cosmos, pe o singură iluzie.”

Umanistul: Atunci, monsignore, atunci lumea n'ar fi decât produsul propriei tale halucinaţii, un teatru, o comedie a fantasmelor. Dacă luminăta admira amăgirile mării, eu contemplu stelele, (cu un *pathos admirabil*)... aceste sentinile ale nopţii! Ele spun limpede că te înşeli... că lumea nu e fum, nu e iluzie. Priveşte! (Cu un *gest larg arată cerul. Într'adevăr, pe înălţimile termelor, grupate două câte două, stele mari, fascinante s'au aprins!*)

Am spus, la începutul cronicii noastre, că în primul rând vrem să fim de folos cititorilor, punând în lumină ideile fundamentale ale operei. Credem că acum ele au devenit clare. D. Dan Botta este un gânditor, unul din cei mai profunzi din câţi a avut literatura noastră. Imbrăcată în haina concretă a creaţiei poetice gândirea d-sale nu-şi pierde caracterul sistematic ci din ansamblul ei se desprinde o clară şi admirabilă viziune a lumii. În ea se află şi echilibrul etic, şi seninătate; şi dragoste de viaţă, şi împăcare cu moartea.

Perindarea prin faţa ochilor minţii, a fantasmelor individualismului Renaşterii, are o funcţie de purificare! A fost atunci o lume de rebeli împotriva ordinii şi armoniei, pe care *necesitatea* i-a pedepsit. Purificarea poate fi invocată şi pentru spiritul nostru de azi, ameninţate la fel, de besna fantasmelor.

VASUL FANTOMĂ

Vas pur, creat în fumul indoelii,
Pe val de Nord stăpân te-ai legănat
Şi'n ritm se clătina un spânzurat
Cu gâtul prins în pânzele vântrelui.

Pe maluri aspre, aşteptări bretone
Te-au zămislit din viaţă şi din vis
Şi te-au cântat cu sufletul deschis
Speranţe reci în burguri teutone.

Poate-ai murit în golfuri fără nume
Şi'n linişti clare mai aştepţi furtuni...
Sau matofoi din depărtări aduni,
Să-i strângi pe bord şi să-i ascunzi
de lume...

Vas blestemat să porţi singurătate,
Pe mări pustii, în nopţi cu ceaţă grea,
Aştept mereu pe ţărniuri umbra ta
Şi puntea să-mi întinzi pe inserate.

În mantie de ghiţă, la tribord,
Ca o fantomă-ţi voi veghea destinul
Şi prin tăceri vom spinteca seninul
Spre ţărniul alb al mărilor din Nord.

Ca un stindard al marelui catarg,
În ştreang de ură strâns, va flutura
Trecutul meu peste prezenţa ta
Şi beţi de viaţă vom zvâcni spre larg.

VINTILA HORIA

E U

În mine am şi piscuri şi abisuri:
Înalte creste de lumină şi de visuri,
Şi funduri de prăpăstii 'ntunecate —
Adâncuri de oceanuri sbuciumate...

Gânduri suave, cuget de seraf,
Dar şi de hoţ de drumuri şi zaraf...

Cu toate 'n mine să îmbină:
Tenebre şi lumină...

Sânt un ocean adânc, cu monştri stranii...
Dar şi Olymp înalt şi cu litanii!...

Tenebre şi lumini, le'mbin istet
Şi făuresc din ele nimiciuri mari, de pref,
Joc de hypnoze şi magie:
Subtila şi eterna Poesie...

DEM. BASSARABEANU

Zi de împărţire de premii, zi de melancolie.

Aşa am simţit-o încă de când eram în clasa întâia primară. Directorul şcolii mă striga pe nume, primarul târgului, un bătrân cu o pălărie „haut de forme” (eu îi ziceam *fundunoae*), îmi pune pe cap o coroană de merişor, sau cum îi spuneam noi în Dobrogea, de cimşir, îmi strângea mâna, pe când eu i-o sărutam pe a lui, îmi mai pune în braţe un teanc de cărţi, iar muzica — doi lăutari, Moş Costache Cobzarul şi Irimia — îmi cânta de trei ori un cântec scurt, din 4 note: do, mi, sol, do, do, sol, mi, do. Pe urmă treceam mai la o parte, tot în faţă, unde se alăturau şi ceilalţi premianţi.

Dar mama, care era pe aproape, începea să plângă de cum mă striga şi urma a plânge înfundat apoi, tot timpul. Acest plâns arunea cel dintău abur peste bucuria mea.

— De ce plângi, mamă? Îţi pare rău că am luat premiu? Mama însă plângea pentru că era singură ca să se bucure, îşi plângea văduvia recentă şi apoi, ca să nu mă întristeze, îmi dădea un gologan mare, să-mi cumpăr „secher”, adică acadele.

După masă mă duceam la via noastră pe care eu o păziam toată vara. În via care era numai la un kilometru de sat, mă suiam în cerdac, un foisor făcut de mine, în zarzăr bătrân, din câţiva haraci mai groşi, peste care aşternusem iarbă, făcându-mi în acest chip un fel de pat moale, la înălţime. Via noastră era cam la mijlocul unui şirag de vii, care ocupau toate o vale, ce ţinea din stânga dela munţii pitici acuma, munţi doar cu numele, până către Dunăre. Valea asta era ca o covată, o albie a vreunui fluviu în timpurile geologice. Aşa că în câmpul ce se întindea dela marginea târguşorului până la poalele munţilor care ne înconjurau ca o potcoavă, valea cu vii forma un fel de adâncitură în care te scufundai, de nu mai vedeai decât în spre munţi.

Aşa fiind, acolo mi-era urît ziua şi frică seara. Şi cerdacul mi-era ca un refugiu, adăpost ziua de şerpii care mişunau prin bălării şi prin şanţurile adânci ce împrejmuiau via şi seara de bursucii cu care mă speriască că ies din porumbişti, nişte măgădăi de băieţandri vecini.

Un timp îmi mai suna în urechi muzica dela premii şi mai stăruia parcă, întocmai ca un reflex, atmosfera de sărbătoare, în care fusesem un erou, dar, chiar aşa mititel cum eram, mă cuprindea din ce în ce mai puternic, un fel de nelinişte nelămurită, o părere de rău după sărbătoarea care se sfârşise repede, după lumea multă în haine de sărbătoare, acum când mă înconjură o singurătate şi o linişte desăvârşită.

Îmi adusesem însă cu mine şi cărţile căpătate la premii. Mi-amintesc că în clasa întâia primară mi s'a dat o cărţuţie colorată *Un fiu de rege*, povestea suferinţelor fiului lui Ludovic al XVI-lea şi alta *Piraţii lacului Nyanza*, cum se vede, foarte potrivite pentru mintea unui copil de cl. I primară. Sau o fi fost poate aşa literatura de atunci, fin de siècle?

Repede mi-am citit cărţilele mele şi pe urmă am trecut la cărţile ce luase ca premiu un frate mai mare al mamei. Nu doar că vreau să subliniez că am fost o familie de premianţi, pentru că cine în ţara românească n'a fost premiant? Din cărţile unchiului meu mi-a rămas în minte una: 15 comedii de N. Bogdan, din care una cu titlul *La drumul mare*, din viaţa tâlharilor de codru, mă nedumerea, pentru că pe căpitanul hoţilor îl chema Turcanu, ca pe cel mai chibaur mocan dela noi. Mai mult îmi plăcea altă comedie *Azur Ilderim Aga*, de oarece numele turcesc îmi suna familiar în urechi, deprins cum eram cu turcii, din care aveam câţiva colegi de clasă.

Dar am epuizat repede şi cărţile familiei şi am început să mă mulţumesc numai cu ziare vechi. Băiatul poştaru-lui care locuia pe uliţa ce ducea la vie, îmi dădea în schimbul strugurilor ceri aduceam, câte un număr vechiu din *Universul*, dar nu mai mult de unu odată.

Acele foi le citeam conştiincios, pe toate feţele.

Astfel, *Universul* a fost cel dintăi ziar ce am cunoscut. Nu este de mirare, că atunci noţiunea de ziar era în mintea mea egală cu „*Universul*”.

...După vreo 2-3 ani am descoperit şi *Universul literar*, la care planuisem

chiar odată, să trimit o schiţă. Dar m'am mulţumit numai cu intenţia. Dacă în urmă am aşteptat 20 de ani ca să mă hotărâsc să scriu o carte, puteam să aştept aproape de 2 ori pe atâtea, ca să colaborez la *Universul literar*. De ce m'aş fi grăbit? N'am înaintea mea veşnicia?

În clasa I profesoara îmi fusese o poloneză frumoasă, bună şi blândă, care avea un glas dulce. Noi îi spuneam „domnişoară”, dar ea era femeie măritată, cu 4 copii. În clasa II-a am avut altă profesoară, ceva mai aspră şi în cele din urmă două clase, un profesor. Premiile însă îmi veniau regulat, la sfârşitul lunii lui Cireşar şi cu acelaşi ceremonial, la care se adăoga regulat plânsul mamei şi impresia din ce în ce mai copleşitoare de tristeţe şi părere de rău, că totul se sfârşeste aşa de repede. Mama strângea cu religiozitate coroanele, de făcuse cu ele un fel de panoplie, într'un perete al odăii de oaspeţi. Când a fost să se refugieze în 1916, sfâşiată de vestea morţii mele pe front, a pus între lucrurile ce aduna în grabă şi acele 4 coroane uscate sfarog acum, deşi erau alte lucruri folosite, care s'ar fi cuvenit luate. Trecând însă pe podul de vase ce se aşternuse între Dobrogea şi Brăila, o parte din calabalacul refugiuului s'a răsturnat în Dunăre şi cu el şi acele relicve dela premiile de demult. S'au dus şi cununiile unde mă duşesem şi eu: „pe apa Sâmbetei”.

În cl. III, la sărbătoarea premiilor a luat parte şi profesorul de muzică, ce ne învăţa puţine lucruri despre notele muzicale, spre a izbuti să facă un cor la biserica noastră, cu noi. Profesorul de muzică, atunci când m'a auzit strigat şi m'a văzut apoi încununat cu coroană de cimşir pe cap, s'a întors surprins la mine, unde mă aşezasem şi m'a mângăiat. El părea tare mirat, că băieţuşul atât de timid şi de tăcut la cor, este în stare să ia chiar premii.

După asta urmau zile de vară, pustii, lungi, plicticoase, înecate în tristetea de după premii. Mai târziu am învăţat să pun şi un nume acelei stări sufleteşti: melancolie.

Şi tocmai târziu, la Universitate, ci-team şi înţelegam atât de bine versurile scrise de tristul Leopardi, în *La sera del di festa*:

„E fieramente mi si stringe il core
A pensar come tutto al mondo passa.
E quasi orma non lascia. Ecco è fuggito
Il di festivo, ed al festivo il giorno
Volgar succede...”

De aceea, în fiecare an, mai ales în luna lui Cireşar, încerc aceleaşi simţiri: melancolia serii după ce s'a sfârşit sărbătoarea, chiar dacă de mult nu mai aştept nici un premiu.

Şi adevărat. „Mi se strânge inima, când gândesc cum totul trece în lume, de parcă n'ar lăsa nicio urmă”.

Zi de împărţire de premii, zi de melancolie.

Sentimentul primitivilor

(Urmare din pag. I-a)

cu mândrie pogresul realizat între ei şi noi.

Progresul însă e numai în meşteşug; pe când preţul adevărat al unei opere de artă, nu-l putem recunoaşte decât atunci când deosebim o sensibilitate a artistului, exteriorizată prin mijloace proprii numai lui. De la Renaştere până azi, noi n'am făcut decât să învăţăm diferite maniere de a ne exprima, diferite mijloace de folosit pentru exteriorizarea unei sensibilităţi, în aşa fel, că noi toţi, azi, ne exprimăm la fel, întrebându-ne aceeaşi tehnică, aceeaşi paletă. N'avem fiecare un stil al nostru, aşa cum fiecare avem un mers propriu, o intonaţie proprie, un fel anume de a ne îmbrăca, de a privi lucrurile, un fel anume de a înţelege viaţa.

Suntem sinceri în toate acţiunile vieţii noastre; viaţa însăşi ne-o potriveşte după felul nostru de a simţi, dar când e vorba de artă, nu mai ştim să fim sinceri. E o calitate ce se pierde, pe măsură ce înainteză meşteşugul.

Primitivii însă, au această mare superioritate: sunt sinceri, sunt ei, şi nu-i putem imita.

OLGA GRECEANU

De vorbă cu d-na Alexandrina I. L. Caragiale

de ȘERBAN CIOCULESCU

„Într-una din frumoasele-i „Figurine”, criticul Jules Lemaitre, cu simțul său fin de moralist, a trecut în revistă variata caracterologie a văduvelor oamenilor iluștri. („Les veuves”, în „Les Contemporains”, Sixième série). Din capul locului, el observă că „Afară de-a este foarte bună, foarte simplă, foarte modestă, și când a iubit pe defunctul ei „pentru el însuși”, — să nu credeți că este ușor rolul de văduvă a

ra lui, Cleopatra Lecca, divorțată de colonelul Poenaru.

Aci, o „întreb pe d-na Caragiale și o întreb dacă nu cumva Cleopatra Lecca a fost inspiratoarea versurilor „Pe lângă plopii fără soț”.

D-na Caragiale confirmă. Cleopatra Lecca venea și la lecturile „Junimeii”, în casa lui Titu Maiorescu. Apărea grozav de vopsită și stărnea senzație. Eminescu aștepta mhmur, până ce ea își făcea apariția. Într-o vreme, poetului îi căsănușe că prietenul său i-ar face curte verișoarei și-l amenință cu moartea. Caragiale se străduia să-l liniștească și nu reușea fără greutate. Era un impulsiv, Eminescu.

CUM L-A CUNOSCUȚ D-NA CARAGIALE PE VIITORUL EI SOȚ

A venit la Teatrul Național, însoțită de câteva prietene, să asiste la o reprezentare cu Sarah Bernhard. Nu mai erau bilete, la cassă. În timp ce stăruiau pe lângă Alexandru Brăiloiu, secretarul, a intrat în birou I. L. Caragiale, directorul general al teatrului. Caragiale a ascultat surâzând doleanțele domnișoarelor de a fi îngăduite măcar la galerie, și le-a făcut plăcerea. Doamna Caragiale își amintește că și cum ar fi erit, cum Caragiale a luat-o de braț, ca pe o veche cunoștință, ca să-i ajute să urce scările. Aci se intercalează a altă plăcută amintire a ilustrei văduve. Zărind pe o doamnă bătrână, care urca cu anevoe treptele spre galerie, Caragiale și-a lăsat tânăra parteneră de 19 ani și a oferit brațul venerabilei persoane. Studentii de atunci, șgomotoși ca și cei de azi, și care-și așteptase rândul, la locurile gratuite, făceau apoi comentarii impertinente, — când Caragiale, în antrac, venea să vadă dacă aceea care avea peste câteva săptămâni să-i fie soție, era mulțumită de locul ei (anume, junii obraznici se prefăceau a se întreba, dacă d. director general vine pentru doamna cea prea trecută sau pentru domnișoara cea de tot tânără). A fost, așadar, le coup de foudre. Fac reflecția, că, de nu s'a ales cu plăcere profesională prea mari, în timpul direcției sale generale, oricum, și-a găsit tovarășa de viață.

ORĂȘIA ȘI FAMILIA DOAMNEI CARAGIALE

La remarcă judicioasă a reporterului, cum că doamna trădează o fizionomie și un temperament de meridională, d-sa rectifică.

— Bunicul meu era florentin, un De Castro. Era căsătorit cu o rusoaică și s'a refugiat, în timpul sbuciumelor

„Doresc să împărtășesc cititorilor „Universului literar” câteva amintiri despre marele d-voastră soț. Știți că I. L. Caragiale a fost un credincios colaborator al „Universului”. Casa „Universului” vi se deschide astăzi prin paginile „Universului literar”. Ce ne-ați putea spune despre părinții, despre copilăria și adolescența lui Caragiale

DESPRE PĂRINȚII ȘI COPILĂRIA LUI I. L. CARAGIALE

— Jean îmi vorbea adesea despre tatăl său și despre mama lui. I-a iubit adânc pe amândoi; vorbea de mama lui ca de o icoană. A moștenit de la ea inteligență și înclinarea pentru muzică. Ea era brașoveancă, născută, dacă nu mă înșel Caraboas. A rămas văduvă în 1868, cu doi copii. Soțul meu a îngrijit de ea și de sora lui, Lenci, (Elena), luându-i cu sine la București. Sora lui era extraordinar de inteligentă, destul de urită, dar cu ochi nespuse de mobili și scriitori, ca și ai fratelui ei. El adora și mă iubea foarte mult; a murit în brațele noastre, care aiergasem dela Berlin; era în vârstă de 48 sau 49 de ani (1856—1905).

La întrebarea mea, d-na Caragiale adaugă că Luca avusese trei copii cu cea de a doua soție a lui, — un frate al lui Caragiale murise de mic.

I. L. Caragiale a fost un copil viu și svăpăiat: odată, la Ploști, pe când se scosese ferestrele din țâțani, ca să fie spălate, el s'a distrat să le ia la țintă cu pietrele, spărgându-le pe toate. Povestea cu entuziasm despre institutul său, Basil Drăgoșescu, dela care prețindea că învățase să scrie cum trebuie și căruia spunea că-i e dator cu ce realizase.

DESPRE O MUZA A LUI EMINESCU

După moartea lui Luca, Jean și cu ai lui au stat câțiva vreme la verișoa-

teodată coleric cu prietenii, dar cât se poate de preventiv cu mine și copiii. Până în ajunul morții, m'a ținut de rău să nu mă ostenez cu lucrul de mână: pregăteam câte ceva, fiindcă trebuia pe-se două-trei zile să plecăm la Trave-münde; era la noi și Cellica (Delavrancea); el mi-a cerut să las lucrul și să stăm de vorbă. S'a retras pe la 11½ —12 noaptea cu Lucky (Luca, fiul cel mic) și au mai stat de vorbă o oră-două. A doua zi de dimineață, n'am îndrăznit să-i scol de vreme, fiindcă îmi spusese că avea de gând să mai lucreze. L-am așteptat să sune, ca de obicei, cerându-mi micul dejun. Când s'a întors Lucky dela Bismarckgymnasium, la 11½ dim., am intrat la el în odaie, să vadă dacă s'a deșteptat. L-am găsit aluneat pe jos; era cu lampa dela căpătău aprinsă, cu jurnalul și ochelarii căzuți. Atunci mi-am dat seama de nenorocire; se vede că se prăpădise într-un acces de tuse, pe care-l auzisem, parcă pe la ora 6½ dimineață.

Își adora copiii. Bine că s'a dus — adaugă d-na Caragiale — înainte de a-l pierde pe Lucky (mort în 1922, în vârstă de 28 ani). Mie nu mi-a fost dat acest noroc.

Aci, d-na Caragiale își deschide inima, vorbind cu însufletire de strălucitul Luca, copilul-fenomen, care compunea dela vârsta de 11 ani, stăpânea patru sau cinci limbi și era un cititor nesățios: de mic, pișociul grăsuț, cerea să viziteze pe anticarii din Alexanderplatz și suia pe scări, să-și rupă nasul, nu alta.

— Ce am pierdut eu, când te găndești! așa bărbat, așa băiat.

Ascult cu emoție confesiunea văduvei și a mamei și caut să-i abat gândul prin întrebări de alt ordin. Dau însă, la aceeași rubrică, din nevoia de a fi mai strâns aci, decât în convorbire, cele împărtășite despre viața de familie a marelui Caragiale.

— Caragiale ținea să-și ascundă iubirea față de copii, dintr'un principiu formal de educație. Își manifesta cu sgarcenie sentimentul, printr'o mângiere furtivă, pe creștet. Idealul său de creștere era oarecum englezesc. Îl găsea mai realizabil, și sub raportul instruirii, la Berlin, decât în țară. Călătorisem împreună prin Italia, Franța, Belgia, Olanda și Tirol, până s'a hotărât să ne stabilim la Berlin, unde-l încântau ordinea, cinstea, curățenia, confortul.

DESPRE CATEVA METEHNE ȘI PASIUNI ALE LUI CARAGIALE

Cunoșteam din corespondența lui Caragiale cu Zarifopol, temperamentul sensibil la variațiile climatice, ale marelui scriitor. Dar țineam s'o descop pe d-na Caragiale și în alte privințe, despre care spicuisem, de aiurea.

— E adevărat, întreb cu sfială, că I. L. Caragiale era cam ipohondru?

— E foarte adevărat. Îi era frică de incendiu și de aceea nu frecventa cinematograful și ni-l interzicea. Nu-i vorba, și la teatru, se temea de foc. Avea și fobia epidemiilor. Văzuse holera la București și se alesese cu spaima. Avea o frică grozavă de cancer, spunând că va muri de această boală, ca și mama și sora lui. În tren, tremura la gândul demaierilor. Când pleca pentru câteva zile în țară, eram înțeleși să-i telegrafiem zilnic, ca să fie liniștit că nu ni s'a întâmplat nimic. La Sinaia, odată, când întârziase telegrama de la noi, îi spunea lui Ghera că-l înnebunește nesiguranta.

Știind că marele ei soț nu se deprinsese tocmai bine cu limba germană, o întreb pe d-na Caragiale cum se descurca el la Berlin.

— Știa destul, din vocabularul uzual, ca să se înțeleagă atât cât trebuia. Se împrietenisese cu toți furnisorii, dela mare la mic. Din câteva cuvinte, unite cu gesturi și mimică, se puneau în unison cu toți. Cine-l cunoștea, spunea aceeași vorbă: „Ach, der reizende Mensch!” (Ce om fermecător!).

La Berlin, bucuria cea mare a lui Caragiale era muzica de cameră, cu pianistul Dumitriu, cu maestrul Barozzi, cu Cella Delavrancea, erau apoi concertele, pentru care se duceau cu predilecție la Lipsa, unde se întâlneau cu soții Zarifopol. Caragiale știa pe dinăfara și fluera toate operele și simfonile.

Seria foarte greu și numai noaptea. Se tortura scriind și simțea nevoia să-și verifice impresiile prin lectură: îmi citia tot ce scria, spune d-na Caragiale, mie și mamei și la surori, — era capabil să cheme și pe bucătăreasă să-i citească (asta poate părea curios numai pentru cine nu știe că la fel proceda și Molière, din nevoia de confruntare cu bunul simț, propriu clasicilor). Citea foarte mult și era în curent cu tot ce se scria în țară.

La întrebarea mea, cum explică d-sa pasiunea politică a lui Caragiale, din ultimii săi ani, când aderase cu atâta înfocare la acțiunea lui Take Ionescu, urmându-l în turneul prin țară, din 1908, d-na Caragiale îmi răspunde foarte sigur:

— Nu iubea politica. Dar avea un singur vis: să ajungă în Parlament, să-și spună cuvântul, dela tribuna Ca-

merei. A fost între el și Take Ionescu un pact: să-l urmeze cu credință, că va fi deputat, la prima ocazie.

Îi întăresc d-nei Caragiale amintirea, citând dintr'o scrisoare a lui Caragiale către d-rul Alceu Ureche — în esență, era vorba acolo de piedicile ce-i pusese conservatorii în manifestările lui personale, bănuindu-l de a nu fi tocmai un amant fidel al „Constituției noastre arhondologice”.

D-na Caragiale își manifestă antipatia pentru politică, rostind într'o impecabilă englezească vorba lordului Beaconsfield, care observa că în politică, întocmai ca și în dragoste, nimic nu e nepermis. Mă răscumpăr de ignoranța mea, cu priviți la limba lui Shakespeare, adoptând formula lui Nietzsche, și folosind-o în același sens ca și Disraeli: „Jenseits von Gut und Böse”.

Doamna Alexandrina Caragiale, — căreia-mi îngădui să-i amintesc de origina d-sale italiană, ca să-i subliniez pasiunea pe care o lasă a se străvedea în tot ce spune, — mărturisește că ar fi dorit să trăiască în Italia, dar în timpul Renașterii:

— Trăiesc în afară de mine, spune d-sa, cu închipuirea. Mă interesează frumosul, sub toate chipurile. Ce vrei să mă pasioneze în București? — block-house-urile? — întreabă d-sa cu o legitimă desconsiderare.

ALTE AMINTIRI — DE-A VALMA

În două ore și jumătate, cât mi-am prelungit cutezanță reportericească, d-na Caragiale răspunde la orice întrebare și se lasă în voia amintirilor.

Caragiale a fost într'o vreme revizor școlar, la Piatra-Neamț. Într'o iarnă, l-au surprins, pe când străbătea drumul, călare, o haită de lupi, de care a scăpat cu greu, prin focuri de revolver. Atunci cunoscut și se legase el cu un sârman birjar, căruia i-a trimis până la moartea lui — anunțată de Rosetti-Roman, — câte 25 de lei lunar.

Când a luat conducerea restaurantului gării din Buzău, — întreprindere care nu i-a reușit, — îi spunea lui Ghera, care ținea restaurantul gării la Ploști: — Ai să vezi, Costică, o să te lase clienții și o să vină la mine.

D-na Caragiale își amintește cu plăcere de lecturile din „Junimea”, la Maiorescu. La cetirea „Năpastei” asista și arhitectul Lecomte du Noty, restauratorul mănăstirii Curtea-de-Argeș. Francezul deprinsese limba noastră și a găsit cu cale să-și spună și el impresia: — C'est très bien. Caragiale. Savez-vous ce qu'il y manque? Une toute petite note rose!

În acele sedințe, Duiliu Zamfirescu își pierdea firul și firea când era întrerupt. Atunci au convenit ceilalți, ca poetul să lase manuscrisul pe masă, în timp ce citea, și ei să facă doar câte un semn, în margine, ca să-i prezinte obiectele, la sfârșit. După o astfel de lectură, Caragiale a pus mâna pe manuscrisul, acoperit de cruci, și i-a spus poetului, în hazul tuturor: — Asta nu mai e poezie, mă Duilică, e cimitir.

Titu Maiorescu se ținea mereu de ca-

pul lui Caragiale, să-l facă să primească dela el o slujba, după ce demisionase dela conducerea Teatrului Național. Atunci s'a supărat Caragiale: — Dar ce, i-am cerut eu ceva? Și s'a stricat cu Maiorescu, ținând conferința despre „Gaste și găște literare”.

Ascult câte deapănă prea îngăduitoarea mea razdă, și nu știu ce să admir mai mult: flacăra întunecată a privirii, memoria fără greș și imbelșu-

Caragiale la 25 ani (După o fotografie inedită a-părtinând d-nei I. L. Caragiale)

gată, ca un corn al abundenței, sau aristocrația gestului. La cererea mea, de neinduplecat neofit al reportajului, d-sa scoțese într'un plic de fotografie. Din prețiosul relicvariu, alege un portret de tinerețe al lui Caragiale: la 24—25 ani, fruntea era vastă și fără cute, dar privirea e dărz fixată în necunoscut, iar bărbia e voluntară. D-na Caragiale îmi ghicește intențiile și le întrecește: „om fără noroc!”. Îi răspund: — V'a avut pe d-voastră, copiii și gloria! cea adevărată, nu aceea oficială, care nu dăinuiește.

O carte postală ilustrată îmi isbește privirea, prin asemănarea tinerei fete, în port național, cu un portret de domnișoară al d-nei gazde. Doamna mă autoriză să citesc carta postală: iubitorul tată și soț, expediând din țară, în 1907, cartolina ilustrată și colorată, își întreabă săgălnic, doamna: „Vă place această carte postală?”. Dar ne place și nouă și ne cerem voe să redăm măcar autograful pentru cititorii „Universului Literar”. La capătul bunăvoienții, ilustra doamnă nu găsește asprimă să ne refuze. Îi mulțumesc în numele admiratorilor de azi ai marelui ei soț, după ce d-sa își arată plăcerea pentru apariția apropiată a vol. IV și V din ediția de „Opere” ale lui Caragiale.

Mă bucur să află dela d-sa că urnărește cu viu interes reproducerea integrală a operelor caragieni. O felicit pentru rezistența pe care a dovedit-o, la aproape trei ore de canon reportericesc și mă retrag, înțelegând parcă mai bine de ce marelui Caragiale și-a găsit un adevărat refugiu în familie, față de asprile vieții și ale societății.

SCRIBA AEGER

Și-alese rana lui din toate
Ce 'n lume dor și ard și-adorm
Și 'ncet un Inger zise: „Poate.
Trăind, a plâns și-a răs enorm.
Cuminte — acum din piept va scoate,
Târziu, un geamăt uniform”.

Venir' apoi, de pază, stele
Din nopți pierdute 'n scris, pe când
Veghia plecat pe tomuri grele;
Surori, ce l-au văzut lucrând,
Pierzându-și zămbetul, când ele
La orizont păleau pe rând.

Știind că, tot așa precum
Îngăduit li-e să răsară,
Din văi de abur și de fum,
Cu 'n zămbet nou mereu și iară,
El trebue-ajutat pe drum, —
L-au dus de mâini prin recea seară.

I-au pus comprese moi de vis
Pe-adânci mahniri și-alint de floare
În nări ce larg s'au mai deschis
Spre lume. Și, din mâini ușoare
Ca raza, crude griji i-au zis:
„Nimic... E doar un somn ce doare”.

Dar ochi ce pân' atunci, măriți,
Priviră 'n lucruri drept ca 'n pagini
De cărți, îi fură-acoperiți.
Priviri orfane de imagini!
Neștiutori și umiliți
Luminători de vechi paragini!

Atunci, deodată' văzu, tărît
Pe-un fărîm de farmec inopoi,
— Pământ strălucitor, precăt
Bandajul alb părea noroiu, —
Un ochiu muștrând: „Numai atât?
Am spus: Iubiți-vă 'ntre voi!”

ȘTEFAN STĂNESCU

Expoziția Grigorescu: sala Dalles

de PAUL MIRACOVICI

Expoziția operelor lui Grigorescu e cât se poate de binevenită azi. În primul rând, pentru că e una din cele mai frumoase omagii cu care i se poate cinsti memoria, apoi pentru că e un rar prilej de revizuire a entuziasmului sau a neprețurii ce a suscitat acest artist, mai ales la generațiile de după război. Sunt prezente în actuala expoziție un mare număr de pânze, adunate din cele mai

N. Grigorescu

Portret

diverse colecții și din toate epocile evoluției artistului. Și aici puteau lipsi unele lucruri, mult prea slabe. Astfel no. 68, intitulat „Car cu boi”, no. 115, intitulat „Căpițe” și icona, care nu prezintă de cât un interes istoric, și acela înfim.

Se spune adeseori, fie cu prilejul expozițiilor Grigorescu, fie în fața unui tablou de al lui, că „nu-i acesta Grigorescu, că e o pânză din cele slabe, sau unul din tablourile nerepresentative. Intotdeauna, asemenea argumente pun în chip firesc capăt discuțiilor, atât de utile pentru a despărți legenda de adevăr, pentru a obiectivă cunoaștere a operei. E chiar formula cea mai curentă, aceea cu care își descarcă unii conștiința când nu vor sau nu au curajul să-și ia răspunderea unei analize. Iată însă un prilej rar: expoziția actuală. Tablourile prezentate, deși multe — 175 — sunt o foarte mică parte din opera lui Grigorescu, dar cum spunem mai sus, sunt în această expoziție tablouri din toate epocile evoluției sale. Se poate deci încerca o lămurire a picturii grigorescane, a mitului grigorescian.

Strălucirea e primul lucru care te isbește intrând în expoziția de azi. Ceva corespunzător cuvântului francez *éblouissement*, și căruia nu-i găseam un echivalent românesc, am avut intotdeauna în fața operei lui Grigorescu. Un sentiment de surpriză plăcută, ca o muzică minunată care ar începe brusc și căreia ți-e imposibil să rezisti, care îți răpește facultatea de analiză, transpunându-te într-o stare de inefabilă emoție. Aceasta, de sigur, e o formă receptivă a emoției estetice. Subiectivă, dar valabilă în durată, mai mult decât în intensitate. Acest sentiment e firesc și același în fața tuturor operelor de artă autentică și cu cât opera e mai profundă cu atât emoția e mai durabilă și-și păstrează intensitatea. Or, la Grigorescu, dacă la primul contact cu opera sa ești copleșit de emoție câțiva timp — fără să devină efemer, acest

sentiment scade în intensitate. El a cultivat imediatul — mai mult — a fost un geniu al momentului, un desăvârșit maestru al clipei. Chiar în pânzele mari, cum ar fi „Atacul dela Smârdan”, operă gândită, desăvârșită în atelier, păstrează acea înghetare a vieții, acel trecător al instantaneului. Grigorescu s'a împrăștiat într-o operă uriașă ca întindere, de aceea celei mai mari părți îi lipsește acea gravitate, ce impunea operei meditația, adâncirea fenomenului pictural. El a avut o ușurință de exprimare care depășește măsura comună. O virtuozitate care te cucerește fără greș. Pentru noi, care am primit cele dintâi emoții dela Grigorescu, ne trebuie o sforțare deosebit de mare pentru a ne transpune într-o stare obiectivă, proprie judecării reci. Pentru a mă face mai înțeles voi spune că unu francez sau italian i-ar fi mult mai ușor să înțeleagă pe Grigorescu din punct de vedere pur pictural. Ne fiind slavii unei lungi, neconținute influențe, ei ar face mai ușor abstracție de atâtea elemente subiective: costume, subiecte și în sfârșit de literatura care ține uneori atât loc în admirația noastră pentru Grigorescu. Ar putea vedea fără efort, și imensele-i calități și slăbiciuni.

Grigorescu e prea mare și prea ocupă un loc covârșitor în pictura românească; de aceea, imi îngădui să-l analizez cu aceeași obiectivitate cu care aș cerceta un mare maestru francez de pildă și nu ca într-o cronică unde inevitabilul „omenesc” îți comandă concesiuni — cât de neînsemnate — sau compromisiuri, — ca pe un mare artist, din a cărui completă înțelegere nu pot decât câștiga, și opera cât și cei ce trebuie să învețe dela el. Căci deși, paradoxal, Grigorescu a fost imitat, pașit, admirat mai mult pentru partea slabă a operei sale, ea i-a adus consacrară, popularitatea și tot ea a creat generații de „colecționari” cu gustul diluat.

Atâtea țărâncușe elegante, atâtea care cu boi certifică această superficialitate în care se complăcea adesea Grigorescu. În expoziția actuală sunt numeroase exemplare, dar pe care nu le citez. Iată, No. 48 „Fântână la Brolle”. Subiectul nu prezintă nici un interes pictural. Jocul de valori e inexistent sau așa de sărac încât nu putea fi pretextul unui tablou. Deci Grigorescu a fost ispitit să picteze această fântână pentru conținutul ei literar, anecdotic. De aceea detaliile sunt înmulțite până la exces, pentru a face cât mai evidente pitorescul, poezia acestui colțor. O altă pildă, no. 88 intitulat „Pe plajă”. Aici, artistul a sacrificat construcția, compoziția tabloului și culoarea, pentru a reda impresia de soare, aer — a reușit aceasta — dar a pierdut farmecul culorii în sine, cu desăvârșire mâncată de lumină.

Scriam într'un articol trecut, că dacă Grigorescu era francez ar fi fost azi în muzeul Luvru.

Intr'adevăr, acela care a pictat „Toamna” (no. 140) Muzeul Kalinderu „Nudul” (no. 98) col. Zambaccian, „La Vatră” (no. 3) col. M. S. Regina Maria și atâtea alte capodopere era predestinat gloriei de a sta lângă Millet, Corot, Dupré, Diaz. Nu e nici o îndoială, că dacă rămânea pe drumul greu dar atât de roditor pe care era când a pictat „Toamna” mai sus pomenită, nu s'ar fi abandonat unui lirism atât de facil cum a făcut mai târziu.

De câte ori Grigorescu se oprește cu emoție și evlavie asupra unui subiect, de câte ori, fie noutatea lui, fie îndoiala, îi stărnesc puterea de a studia, de atâtea ori ne uimește prin adâncimea

și gravitatea meșteșugului său.

Iată un „contre jour” (no. 4) un dos de casă în amurg, animat de o turmă de oi. E de o finețe de observație, de o atât de conținută emoție încât aminteste cele mai frumoase pânze de Rembrandt. Un alt tablou minunat colorat e o „Moară pe Valea Buzăului” (no. 84) col. Radu D. Rosetti. Apoi „Natura moartă” (no. 13) col. L. Munteanu, „Peisaj la Fontainebleau” (no. 97) col. Zambaccian, sunt tot atâtea minuni care arată ce posibilități avea.

Grigorescu a fost primul care a adus la noi puțin din suflul marilor pictori francezi. El a fost primul care a ocolit Academiiile oficiale, atelierelor pompoase ale pompierilor din vremea aceea. De aceea Grigorescu este și primul mare pictor român, nu pentru că a pictat subiecte românești, ci pentru că a deschis și luminat drumuri noi și valabile în plastica românească. Cei aleși, Andreescu, Luchian au avut ochi să vadă și au înțeles. De cei mulți, cari l-au trivializat, orbi, insensibili, de aceștia s'a însărcinat timpul să presare praful uitării peste opera lor.

În cronică trecută am omis una din cele mai interesante participări la expoziția Miceei Înțelegeri Feminine; D-na Julieta Orășianu. D-sa a prezentat trei tablouri foarte personal văzute. Mai ales compoziția, în tonuri sobre și armonioase, bine încheată, e o frumoasă

N. Grigorescu
Peisaj la Fontainebleau

să și rafinată realizare a artistei.

D-sa îmbină în chip fericit o pictură lăuntrică, cu necesități pur decorative, ceea ce dă operelor d-sale o atmosferă de fantastic din cele mai originale.

SĂPTĂMÂNĂ MUZICALĂ

de ROMEO ALEXANDRESCU

Prima producție a Academiei regale de muzică și artă dramatică

Scena Ateneului Român a adăpostit încă odată avânturile tinerești către artă ale studenților Academiei regale de muzică, cu prilejul primei producții de sfârșit de cursuri, din acest an.

Din selecția făcută de „Academie” în acest scop, nu se poate ști ce va da-nui și în selecția de mai târziu, din ce în ce mai exigentă și mai ingrată, în recompense, pe care și-o face muzica însăși, nici câți din concertistiții ocazionali ai acestei audii vor câștiga drepturi definitive la estrada de încercare de astăzi.

Producția a fost, spre deosebire de toate demonstrațiile din trecut, parcimonioasă față de pian, care deși prin numărul claselor, întrece toate celelalte instrumente predate la „Academie”, n'a obținut de data aceasta decât un singur punct din cele unsprezece ale programului, și acela încredințat unei eleve cunoscută din producțiile precedente: d-ra Grete Novack.

Pe cât posibil, repartitia în producții a elevilor ar trebui să țină seamă atât de însemnătatea claselor de instrumente prin excelență „soliste”, cât și de necesitatea de a exemplifica prin audite munca din cât mai multe clase. În acest scop, pare necesară o comprimare a materialului demonstrativ și reducerea la o singură parte a execuțiilor din concert, sau sonate, pentru a face loc la cât mai multe elemente, în cadrul normal al audiei.

Au părut într'adevăr excesive execuțiile integrale a două concerte de violoncel, ale concertului pentru fagot de Mozart și sonatei op. 5 de Brahms, atât pentru puterile elevilor cât și pentru echilibrul producției, care ar fi putut înfățișa, cu altă orânduire, aspecte mai numeroase și mai reușite.

S'au distins în special, în cursul audiei, d-nii Păun Nicolae (canto, clasa d-lui profesor Constantin Stroescu) și d. Știrbey Mihail (canto, clasa d-lui profesor Romulus Vrabiescu).

O interpretare a poeziei lui Bacovia

de TEODOR SCARLAT

Prin simplitatea ei de expresie, subordonată unei permanente deprimări, legitimată mai curând de o stare psihopatologică, decât de un sumbru reflex al ambianței — așa cum s'ar putea crede — poezia lui Bacovia se situează pe un plan unic în lirica românească.

Cuvintele, aceste vehicule urgente ale gândului, capătă în poezia lui Bacovia, ca printr'un miracol, semnificații cu totul altele decât cele curente, numai printr'o simplă dar magică înghemănare; iar ceea ce denumim, cu un termen destul de elastic sugestie, în poezie, apoi aceasta, în versurile lui Bacovia, are o viață cu totul aparte, prin puterea ei de evocare:

„Și ninge mereu pe un trist patinor”... sau:

„E toamnă... metallic s'aud
Gornîștii în fund, la cazarmă”...

ori:

„Hau... hau... depărtat sub stele 'nghețate”...

Nimic mai simplu. Și totuși, câte peisagii sufletești bănuite de grave neliniști nu destăinuie aceste aparente simplități!..

Străin de savantele alambicări poetice experimentate până acum, refractar oricărei înglobări în curente sau școli literare, disprețuind tribuna gloriilor răsplătite cu aplauze și uneori cu fotolii, pentru meșteșugul oratoriei versificate, Bacovia a intrat în patrimoniul nostru liric, „Altfel”:

„Omul începuse să vorbească singur...
Și totul se mișcă în umbre trecătoare —
Un cer de plumb deapănarea domnea
Iar creierul ardea ca flacăra de soare.

Nimic. Pustiul tot mai larg părea.

Și'n noaptea lui amară tăcuse orice cânt —

Și 'nvinețit de gânduri, cu fruntea în pământ,
Omul începuse să vorbească singur”...

Contemplativ însingurat al propriei sale resemnări, meditativ boem, sub umbra agitată de reci și obsedante palori, a unei vieți parcă anume construită, Bacovia și-a definit o ciudată corespondență între om și operă. De altfel se pare că poetul a trăit, într'o apreciabilă măsură, agonia lentă, din versurile sale, agonia unei lumi bolnave de doruri și fuzie, o lume peste care amurguri de basm flutură eșarfe violete, când Toamna își plimbă trenea de rugină prin parcuri umede. Totuși, numai temperamentul său înclinat spre crepusculare nostalgii, se pare că a imprimat târșorului moldav, în care și-a trăit îndoilele, nota de poezie singulară, care, în esență, este însăși poezia lui Bacovia:

„...Deschide, dă drumu-adorato,
Cu crengi și foi uscate am venit —
În târg o fată tristă a murit
Și-au dus-o pe ploaie și-au îngropat-o”.

și în altă parte:

„...Orașul gol —

Cetate depărtată —
Frunzișul smuls...
De firele electrice, paralizată,
Ca un simbol,
O pasere, cade 'n oraș, ca o tristețe
mai mult”.

Dar dacă e adevărat că viața naturii — totdeauna de-o obositoare tristețe — este, în poezia lui Bacovia, o nedes-

G. Bacovia

(văzut de Neagu)

părțită insoțitoare a deprimărilor sale, apoi nu e mai puțin just, că materia căzută în definitivă inerție, prin moarte, repugnă poetului, chiar dacă în această materie a pulsă cândva un ritm de viață umană. S'ar putea vorbi, în această ordine de idei, despre o silă totală a lui Bacovia, pentru trecerea omului în neîntință, el care este prin definiție, un posedat al tremolatorilor preluții ale morții, mai ales când aceasta îi sugerează nimicnicia oricărei înflăcărare pasiuni:

„Sunt câțiva morți în oraș, iubito,
Chiar pentru asta am venit să-ți spun —

Pe catafalc, de căldură 'n oraș,
Încet cadavrele se descompun.

și în final:

„Toamnă pe covoare parfume tari,
Adu roze pe tine să le pun —
Sunt câțiva morți în oraș iubito,
Și 'ncet cadavrele se descompun”.

În tonuri deosebite ca vibrație — și poate ca realizare estetică — dar asemănătoare ca modalitate de exprimare, pe deoparte, iar pe de alta ca intensitate emotivă, laturile poeziei lui Bacovia se confundă într'un tot, ca atmosferă; dar complexitatea acestui tot, întrece cu mult o simplă și obișnuită etichetare, lucru pe care, într'o anumită măsură, am încercat să-l descifrăm aici.

Măine albinele...

Freacă sfâșiată pânzele de pe corăbii
Sau inimile noastre cad pe ascuțit de săbii,
Înroșind marea pe țărături? Pe banchize și grinzi
Moartea'n crepuscul se plimbă ireală ca'n oglinzi.

Dă-mi mână. Vreau să-i ghicesc imensa înviere
Împrăștiată'n țelină, în apă și tăcere.
Candidă și vie, și Dumnezeu s'o capete, trudă grea.
Oare, curând, în ce firidă liniștit, va sta?

Azi soră cu miera, mâine pahar de cristal,
Măine albinele vor strânge polenu-i floral.
Ce-am iubit, servește buzelor să bea vin,
Ce-am visat, rămâne miere pentru cineva străin.

Tânjesc svăcnind în sângele din alba mână
Culorile soarelui și aroma din grădină.
Câte plante, încă nerodite, azimă o vor!
Toate minunile lumii o cheamă. Dă-i-o lor.

Eu ce să mai străjui făclia unei stele,
Când nici călătoria materiei n'o înțeleg.
Hei cântăreți, aprindeți vioara inimii mele,
Să ardă cu dansa universul întreg.

GEORGE MENUIC

Noapte albă

Inima slabă urcă dureri,
Lovind în piept ca o pendulă veche.
Buzele strânse strivesc tăceri,
Tristețea îmi șoptește la ureche.

În geamuri, noaptea albă bate
Cu degute de lună — ca o ploaie —
Singurătatea-mi stă la spate,
Iar liniștea se plimbă prin odaie.

...O lance sparge zarea pală
Și umbra lor cu vântul rece, fuge...
Pe masă tabacherea-i goală,
Iar zorile îmi toarnă'n palme sânge.

GHEORGHE V. ZAHARIA

REFLEXE DE ISTORIE ROMÂNEASCĂ IN PICTURA RENĂȘTERII

Andrea del Castagno

Filippo Scolari

În mijlocul Belgradului, în unul din palatele care alcătuiesc reședința regală iugoslavă, se găsește instalat de câțiva ani Muzeul de artă (arheologie, pictură modernă și sculpturile lui Mestrovici), în proprietatea Principelui de Croația Paul. Este una din cele mai selecte și reale atracții ale Capitalei sale, pentru cele mai rafinate pretenții. Operele de artă locală au primit în ultimul timp o vizită, care le-a obligat, prin însemnătatea vizitatorilor, să ducă buna tradiție a ospetiei până la retragerea lor totală din elegantele saloane. În Muzeul Principelui Paul dela Belgrad a fost până luna trecută, instalată Expoziția portretului italian. O sută douăzeci portrete celebre, în marmoră, bronz, fildeş, culoare. Cel puțin jumătate din ele capodopere ale artei, care s-au întâlnit la Belgrad, de prin cele mai nelegate epoci: dela Romani la Romanici. Gândul organizatorilor italieni a fost de-a înfățișa pentru prima oară toate școlile de artă ale Italiei, decurs de douăzeci de veacuri, simultan, printr-un fir conducător cronologic, pe care să se fixeze în desfășurarea Istoriei. August Împăratul se poate uita astfel la „Frumoasa” lui Tiziano; bronzurile lui Donatello stau de față cu „Cavalerul” lui Paolo Veronese; severitatea portretelor ducale ale lui Piero della Francesca este îmbunătățită de zâmbetul „Aragonez” lui Francesco Laurana, în preajma

căreia se adună cerc smerite figuri de sfinți și, cu ei, alți împărați romani, papi, curtizane și condottieri, poezi și pictori, oameni de Stat și iluștri necunoscuți. Francisc din Assisi Sfântul, Virgilu, Dante, Cesar, Machiavelli, Volta, Verdi; până la Mussolini, Prezența unuia altuia de amfitrioni ca Botticelli, Antonello da Messina, Mantegna, Perugino, Michelangelo, Raffaello, Tiepolo, Tintoretto sau Canova. „Pentru a-ți da seama — declară în prefața admirabilului catalog al Expoziției, Nino Barbantini, organizatorul — despre ceea ce a fost Arta italiană, trebuie să nu uiți că fiecare din cei o sută de maeștri care figurează aici cu câțiva centimetri pătrați de pictură, sau cu mici bucăți de marmoră, a umplut Italia de capodopere și lumea de glorie”.

Trecută cu bine emoția întâlnirii acestor figuri cunoscute acolo, toate laolaltă, în țară străină, își găsește loc în atenția vizitatorului, și interesul documentar, istoric. Iar la un moment dat, venind din România, acesta va stăruie în fața unui mare portret de bărbat în picioare, mai mare decât în natură, cu capul gol, pe jumătate acoperit de platoșă, ținând peste pulpele vânjoase, cu amândouă mâinile, un iatagan. Statura îi e de mijloc. Ochii negri, scăpărători de inteligență, deloc fioroși; barba și părul mare, plete pe umeri, blonde. Expresie de vioieș,

de bunătațe sufletească, în contrast cu ținuta de războinic, cu nota romanticoasă a pletelor în neorânduială, cu iataganul ținut pe tălș de mâinile nervoase. Bustul e lăsat pe spate, ca să dea perspectivă capului înclinat, în urmărirea unui punct, departe. Spre o zare. Platoșa e făcută din bucăți, spre a face loc hainelor scumpe de mătase și dantelă.

Autorul acestui portret este Andrea del Castagno, unul din cei dintâi maeștri mari ai Renășterii florentine în pictură; iar personagiul înfățișat de el este un general, Capitano generale cum se spunea pe la 1400, sau un Condottiero: Filippo Scolari Florentinul, cunoscut însă în Istoria Răsăritului dunărean cu porecla de Pippo Spano. Pippo Ozorai (cum îi spun Ungurii, dela domeniile soției sale Barbara); dar, mai obișnuit, Pippo Spano; nu Ispano, adică Spaniolul; ci Ispan, de când a căpătat acest titlu de noblete maghiară, corespunzând cu acela de Conte. Deoarece Florentinul acesta, contemporan și aliat al lui Mircea al nostru, ca și al urmașilor săi, cel mai de seamă sfetnic al Regelui Împărat Sigismund de Luxemburg, a fost Ispan, sau Conte, de Timișoara: brațul drept al celui mare Suveran, în lupta lui cu rivalii din Napoli, cu Venețienii, cu Bosniacii, dar mai ales cu Turcii, la Dunăre, dela Buda, la Porțile de Fier, până prin anii 1426.

Povestea vieții acestui Pippo Spano e atrăgătoare și prin sine:

Neamul i se trăgea din vechea, pe cât de nobila, familie Buondelmonte, cu rosturi însemnate în istoria Florenței pe vremea cumpănitelor învâlbiri dintre Ghibellini și Guelfi. Din pricina acestora, averile se risipiseră, iar neamul aproape se stinsese, când se naștea, în 1396, Filippo. Nu departe de Badia și de Bargello (la câțiva pași deci de Palatul Vechi și de Piața Senioriei, în mijlocul Florenței medievale), spre Borgo degli Albizzi, unde își aveau casele acești îndărăți apărători ai aristocrației, împotriva încălțării unor uzurpatori precum aveau să fie I Medici, acolo se găseau și casele nobililor părinți ai eroului nostru. L-au crescut la țară, în Toscana și abia l-au putut da la curte, să învețe a citi și socoti, pe o vreme în care se făcea tot mai simțită noua îndrumare a Umanismului. Oamenii de carte în preajma secolului Renășterii nu erau nobili; aceștia, după stingerea Feudalismului medieval, se îndelnetniceau cu negustoria prin lume. Luau de fapt locul clasei de mijloc, a celei de jos, din care aveau să se ridice curând aristocrații mișcării umaniste și ai artelor renăscute. Negustorii și bancherii florentini, îi găseai pe atunci în Flandra ca și la Buda, în Franța ca și la Napoli (unde s'a îndelnetnicit cu atare umilă dar nu disprețuită profesie Giovanni Boccaccio). Acasă florentinii erau mici industriași (postăveri, sau boiangii); în lume negustori; iar când, îmbogățiți, se întorceau iar acasă, se făceau bancheri și apoi stăpâni ai Republicii: ca vestiții Medici. La Buda, pe Dunăre, între mulți alți asemenea negustori florentini, se afla în acea vreme Luca del Pecchia la care a fost dat de mic Filippo Scolari, sau, cum îl alintau acasă, Pippo. Vioiciunea lui, credința și hărnicia, dar, mai ales, îndemnarea la facerea socotelilor, l-au schimbat curând în omul de încredere al stăpânului său, până ce, într-o zi, venind la Buda trezorierul Împăratului Sigismund și oprindu-se pentru cumpărături la prăvălia lui Luca del Pecchia, i-a fost dat să descopere în băiatul acela un foarte prețios colaborator la ținerea socotelilor. Și așa, dela negustor la acel curtean ungur; iar apoi, dela îndelnetnicirea de contabil la aceea de ocărmitor al unei provincii, iubit și prețuit de toți în noua patrie, și-a făcut drum Florentinul până la atenția Suveranului. Sigismund, aflându-se într-o altă zi la un ospăț, în Ungaria și discutând cu magnații și generali care-l însoțeau, îngrijorătoare problema a apropierei Turcilor de Dunăre, a pus la cale strângerea unei armate de 12.000 de călăreți. Aveau însă banii trebuitori? Cât ar fi costat strângerea acelei armate? Nimeni din meserii de față nu se pricepea la socoteli; necum să dea răspunsul acolo, pe dată. Cineva s'a gândit atunci la Italian. L-au chemat. I-au spus ce voia dela dânsul Sigismund. Iar Pippo a cerut o pană. Și, în admirația unanimă, a dat de rost socotelii, acolo, de față cu temutul Suveran. Acesta, priceput în a socoti și el cât prețuia deșteptăciunea unui tânăr ca Pippo, l-a luat curtean al său, încredințându-i chiar o însemnată dregătorie: administrarea minelor de aur în care erau cuprinse și cele din Transilvania. Buna credință și priceperea l-au ridicat îndată pe Filippo la rangul de favorit și om de încredere, la orice treabă, al Suveranului, în măsura în care a sporit învidia celorlalți magnați și curteni. Străinul a știut însă cum să se poarte și să rabde, adăogând la prudența meșteșugul de a se face simpatic. Casa lui s'a schimbat într-o strălucită Curte de no-

bil florentin, în care fastul își dădea întâlnire cu galanteria cea mai rafinată: preludiul vieții noi a Renășterii se făcea astfel simțit, prin acest florentin, din Pusta Tisei până la Dunăre, spre Orșova și Timișoara. Întru aceasta avea să aducă din Italia lui meșteri italieni, arhitecți, pictori sau cărturari, făcând începutul acelei tradiții pe care avea să o ducă la apogeu, câteva decenii mai târziu. Matei Corvinul. Norocul lui Pippo Florentinul a fost nenorocul Suveranului său: atunci când Sigismund, victimă a rivalității cu Ungurii dela Napoli și deci unei conspirații pentru detronarea lui, pusă la cale de nobilimea maghiară, și-a pierdut coroana Ungariei și a fost închis într-un castel din Dalmatia. Dar Pippo a știut să-i rămână credincios; iar Sigismund, ajutat pe ascuns și de el, a izbutit în cele din urmă să scape din captivitate, să-și reia tronul și să înceapă crunta război împotriva conspiratorilor, pe cât să-și arate recunoștința față de oameni de încredere asemenea Florentinului. În atari împrejurări a fost acesta făcut Conte (Ispan) de Timișoara (socotit un „nobil și bogat castel” de cronicarii italieni), putându-și zice de acum înainte Pippo Spano.

Politica Ungariei și a Transilvaniei între anii 1400 și 1426, așa dar în anii de domnie ai lui Mircea și urmașilor săi, a fost îndrumată și determinată aproape numai de personagiul acesta. El a asigurat triumful încoronării Suveranului său ca rege la Buda; el l-a împăcat cu nobilimea și cu poporul; dar mai ales, el a apărut linia de jos a Împărăției, pe care mișunau atunci cele mai încurcate dușmănii: Bosniacii, Sârbii, Românii și, mai presus de toate îngrijorările, în intrarea la Dunăre a Turcilor. În noua calitate de Ban al Timișoarei, Pippo Spano a tras spada de Condottier al noii Crucade, spre a-și lega numele de douăzeci și trei de victorii împotriva Păgânului. Sigismund pune astfel în fața pericolului maxim, pe cel mai iscusit Cavaler al Domniei sale. Dar poate și cu gândul de a opune un atare om, unui aliat, nu totdeauna sigur, adesea invidiat pentru bravura și iscusința diplomatică, precum se vedea în acei ani Mircea, Domnitorul vecin al Țării Românești.

Prin anii 1405—1407 activitatea lui Pippo, de ocărmitor al Banatului se făcea tot mai simțită, atât prin refacerea unor locuri ca Timișoara sau Lipova, sau prin întăririle pe care le-a făcut pe Dunăre, la Orșova, la Porțile de Fier, până spre Severin; cât și printr-o acțiune de împăcare a lui Sigismund cu vecinul său Mircea, punând chiar la cale o întâlnire între cei doi Suverani, prin părțile Vărciorovei, spre a se înțelege asupra stăpânirii Severinului și a coordona astfel atribuțiile lui Pippo Spano dela Timișoara cu inițiativele aliatului român. Câțiva ani mai târziu, (după 1410, când a fost definitivată alegerea lui Sigismund ca Împărat) Suveranul său avea să se depărteze tot mai mult de politica dunăreană, prins cu grijile reorganizării Bisericii de Apus, prin eventuala anulare a Schismei Papilor și Antipapilor, sau prin Conciliile patronate de el în Elveția. În atari împrejurări, Contele de Timișoara a fost onorat cu câteva însemnate misiuni diplomatice în Italia (revedea astfel, după atâția ani, Florența lui), sau cu încrederea de a conduce câteva sângeroase campanii împotriva Venețienilor în Friuli și Dalmatia. Titlatura lui Pippo Spano era în acei ani nu numai de „spanul cămărilor sărilor crăiești” din Transilvania, dar și aceea, mai pompoasă, de Conte de Timișoara, Ceanad, Caraș, Cubin și Oradea. În lipsa lui Sigismund era el Vice Rege peste Ungaria. Dar grijile cu împăcarea Papilor cu Antipapii (de care nu s'a depărtat cu totul nici Pippo Spano), le-a îngăduit într-acestea Turcilor să aibă alte victorii în părțile ocărmuite de bravul Condottier, cu toată împotrivirea oamenilor săi de încredere, cei mai mulți români bănățeni. Bătrân, să fi avut 60 de ani, Mircea își dădea sfârșitul în 1418. Iar în vreme ce el se odihnea la Cozia, tovarășul său de arme din părțile Severinului se simțea, deopotrivă, chinat de bătrânețe prematură și de o îndârjită boală. Nu însă dispus să se dea bătut, atunci când Suveranul său l-a rechemat la datorie, implorându-l să pornească iarăși lupta împotriva Turcilor, fie chiar dus cu patul în lagăr, pentru ca prezența lui acolo să fie prilej de îmbărbătare pentru ostașii creștini (în rândurile lor se aflau și o seamă de cavaleri cruciați portughezi), de teroare pentru Turcii crotopitori. Lupta, în decursul căreia avea să cadă pe câmpul de onoare Domnul Țării Românești însuși, s'a schimbat în cea mai măgulitoare victorie pentru Contele Timișoarei, tocmai în anii de mare cumpănă pentru întreaga Creștinătate, în care Turcii începeau asediul Cetății lui Constantin. Erau ultimii ani din viața lui Pippo Spano, care s'a dat sfârșit, istovit de eforturile de-a fi rămas în lagăr aproape muribund, la Lipova, la 27

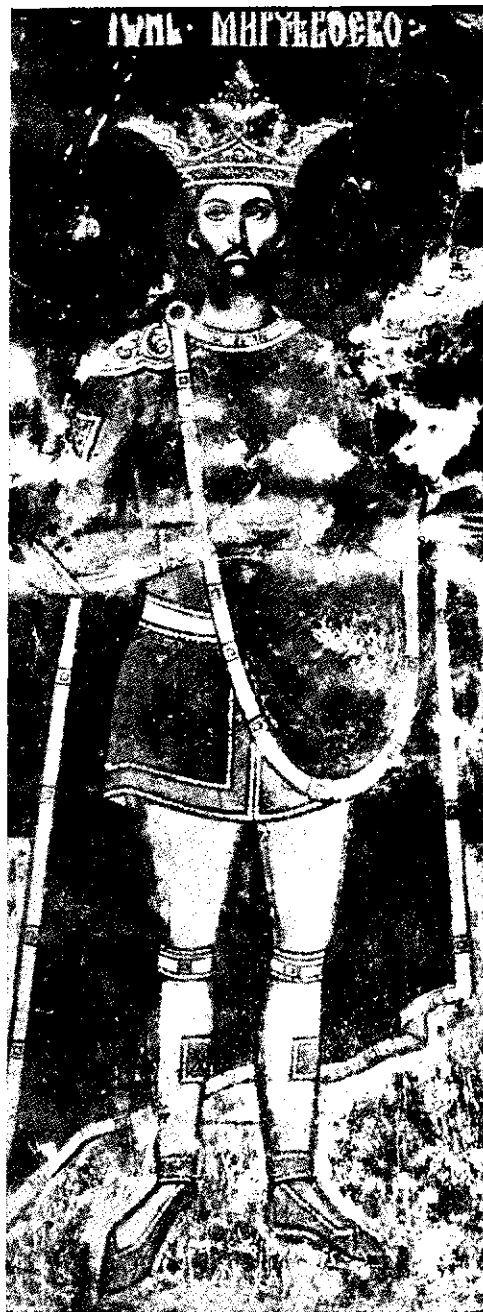
Decembrie 1426, în vârstă de 57 de ani. Nu de mult, primise acolo, la Lipova, solii Domnului din Țara Românească (Florentinul vorbea curent românește), pentru un nou tratat de alianță.

Aflând de moartea lui Pippo Spano, Împăratul Sigismund a venit de îndată la Lipova, supraveghind personal funeraliile, într'adevăr regale, de care se învrednici un atare sfetnic și curtean. Mormântul său a fost însă făcut tocmai la Alba Regală, în Ungaria, în biserica încoronării Regilor maghiari.

Destoinic cărmuitor, pe cât de brav general, Florentinul acesta s'a dovedit și un mare ctitor de biserici, ori spitale (la Lipova), înfrumusețând orașul său de Seaua — Timișoara — cu multe clădiri noi, întărind-o cu ziduri de împrejurare și sporindu-i locuitorii; iar dintre cetățile dela Dunăre cu care se mândrea, Orșova era întâia. Celebru și prin strălucirea pe care a dat-o vieții dela Curtea sa, Pippo Spano revendica dreptul încredințării influenței italiene, prin Arte și Litere, în părțile Ungariei, dar și ale Transilvaniei unui Ioan Huniadi, învrednicindu-se să atragă în aceste părți meșteri florentini ca Masosolino da Panicale. Ii va fi fost oare dat acestui fruntaș, între primii, ai picturii toscane din Quattrocento, maestrul al lui Masaccio, să impodobească în afresc vreo biserică din aceste îndepărtate locuri dunărene, după ce împodobise cu icoane capelele bisericilor Florenței sale, după ce avusese viziunea plastică a Botezului lui Cristos, ori înfățișase chipuri din Istoria Ungariei lui Spano și Huniadi în ospățul lui Irod, din altă biserică, lângă Milano? Sigur în această privință sunt două fapte: că Masolino a fost adus de Spano în Ungaria și că a lucrat la împodobirea palatului acestuia dela Ozora, în părțile lacului Balaton.

Portretul acestui Condottier, revăzut la Belgrad, este de fapt o cunoștință mult mai veche: dela Florența. Din Muzeul dela Santa Apollonia al lucrărilor lui Andrea del Castagno, pictor din aceeași Renăștere florentină, înrudit ca tendințe cu Masolino, de care-l desparte o generație. Portretul este însă numai un fragment dintr-un întreg panou decorativ, zugrăvit de Andrea del Castagno într-o vilă din împrejurimile Florenței și adus apoi în oras.

Tovărășia în care se găsește Pippo Spano în această compoziție este vrednică de menționat: alți doi vestiți Condottieri florentini (Farinata degli Uberti și Niccolò Acciaiuoli), o Sibila, două Regine din Biblie și cei mai de seamă poezi ai Florenței (Dante, Petrarca și Boccaccio). Către 1450, pe când va fi zugrăvit Andrea del Castagno afrescul acesta, conștiința sa de Florentin îi impunea pe Filippo Scolari, Ispanul de Timișoara, printre cei șase Florentini celebri, cari erau vrednici să figureze în Panteonul admirației unanime. Pentru noi este contemporanul și tovarășul de arme al lui Mircea. Acela care l-a deprins la meșteșugul armelor și ocărmiturii Țării Ardealului pe Ioan Huniadi, părinte al lui Matei Corvinul.

Mircea cel Bătrân
(După fresca din biserica
episcopală dela Argeș)

LUPUL

Cum trece cuțitul visului în duhul răvășit,
Linie sură, suplă, spleen aievea
Cu ghemul potecilor peste inimă încercuit
Ție regină a brumelor ostătec venea;

Cu setea solitudinii umbra și-a sfâșiat
Și sângele alb înfrigurat l-a lins.
Cleștarul pur al dimineții l-a subțiat,
Și foamea roșie de tine l-a invins.

Ca o apă tare în roca sângerie,
Frumusețea-i a săpat relief în stei;
— Duhului vagabond, văzută efiege
Poate se vor deschide pe el ochii ei.

Lupule sur, suplu, duhule însetat,
Cum îți duceai silueta'n încremenit ger
Alba regină a brumelor a sburat
Cu ultima nălțime, departe, în cer.

ION BALAN

FILĂ

Ce plictis! Ce apatie!
Penița zgărie, visul nu-l scrie...
În frumusețile din citire
Mi s'a încălțit și minte și privire.

Se destramă ora 3.
Învărtesc roțița lămpii...
Talazuri de apă spumoasă
Ascult din oglinzi cum se revarsă.

DUMITRU COSMA

CARTEA FRANCEZA

John Charpentier: Voltaire

(Ed. Jules Tallandier, Paris 1938)

S'a putut spune cu drept cuvânt despre d. John Charpentier, judiciosul critic literar al revistei *Mercur de France* și autor al unor remarcabile și apreciate studii biografice despre Baudelaire și George Sand, publicate în anii din urmă, că este „un biograf născut”. Arc — ceea ce este esențial, — sentimentul duratei și al contemporaneității unei existențe desfășurate după legile intime și ritmul ei propriu, mai zorit sau mai lenes, capricios sau potolit, necum să-i pese de „toaletă” posterității, care o va distribui metodic în capitele și paragrafe. Și îi lipsește — din fericire — d-lui John Charpentier, superstiția idolatră a celor mai mulți biografi, a căror pasiune exclusivă pentru obiectul studiului și admirației lor e dăunătoare înțelegerii adâncite a personajului pe care vor să-l înfățișeze.

Un portret neuitat de viață veridică se desprinde din paginile acestei recente biografii, care nefiind o lucrare de erudiție nici ceea ce se cheamă „biografie romanțată”, adică propria aventură travestită în costume și moravuri de epocă, a istoriografiei, încearcă și isbutește să fie o interpretare, o expli-

Voltaire

de Houdon

cație, personală și prețioasă ca atare, folosind firește mărturiile vremii și ale operei lui Voltaire însuși.

Ca toți acei cari s'au ocupat până acum de acest „rege al opiniei”, egalat de contemporanii lui, cu Homer și Sofocle, Tacit și Lucian, dar cu toți laolaltă, nu pe rând cu fiecare, d. John Charpentier, ca și Condorcet, Brunetiere, Faguet, Sainte-Beuve sau G. Lan-son, spre a nu cita decât numele cele mai ilustre — nu uită să sublinieze de la început paradoxul viu înfățișat de autorul *Veacului lui Ludovic XIV*, delungul întregii lui existențe, să lumineze contrastul unic în istorie al omului „înălțat, fricos și slugarnic care a fost acest liberator al scriitorului”.

Portretul fizic al lui Voltaire e schițat cu o mână sigură, din câteva trăsături evocatoare:

„De n'ar fi flacăra privirii, claritatea luciferiană a surâsului care tinde, tot mai mult, să-i despice figura până la urechi, ar părea urât. Nu răscumpără urâtenia chipului prin eleganța unui trup de proporții armonioase sau măcar prin grația atitudinilor. Are talia deasupra mijlociei, umerii înguști, spatele boltit, coatele și genunchii împungând și pe la patruzeci de ani arăta descărnăt. Dar vioiciunea, veselă sa, îl înzestrează, când vrea să placă, cu o putere de seducție irezistibilă; are duh cu toptanul, să mai dea și altora”.

Cât despre portretul moral, acela care se resfrânge din rândurile citate de biograf, ale lui Joseph Joubert, moralistul subtil delă sfârșitul veacului 18 și începutul celui următor, autor al unor gustate *Cugetări* și al celor două tomuri masive de *Carnete intime*, de curând editate, — severitatea judecării ce cuprind, asupra genezei și semnificației esențiale a operei voltaireane și implicit asupra autorului însuși, pare să fi rămas definitivă pentru posteritate, neapelată încă până azi: „Temperamentul (son humeur) i-a slujit mai mult ca să scrie, decât rațiunea sau știința sa. Fie ura, fie disprețul l-au îndemnat să-și facă toate operele.... Dacă înțelepciunea i-ar fi constrâns umorarea, fără îndoială că i-ar fi lipsit jumătate din spiritul său”.

Severitatea acestor rânduri o împărtășește și d. John Charpentier, care

le citează, glosând pe marginea și în spiritul lor cu o vervă neobosită, uneori cu vădită înverșunare chiar.

Voltaire pare să fi fost dela început el însuși, pe dea'tregul înarmat, precum Minerva din capul zeceului ei părinte, pentru lupta vieții ce avea să ducă, din ziua în care a debutat pe scena societății.

Alt paradox izbitor: momentele crea-toare, de intensitate și atenție înfrigurată, nu corespund la Voltaire împrejurărilor în care el se absoarbe din cleștele zilnicelor preocupări. Dimpotrivă, spiritul lui nu este mai excitat, nu strălucește mai mult și nu-și dă toată măsura, decât în urma meschinilor certuri familiare, cu d-na du Châtelet, de pildă, „la belle Emilie”, castelana de la Cirey — sau a scandalurilor pe care singur le născoceste atunci când le simte lipsa, pentru a-și alimenta neîntrecută-i vervă epistolară. Cabotinismul lui Voltaire e notoriu, manifestat fie prin tendința de a se îndoaia asupra sa, de a-și exagera nenorocirile, fie prin susceptibilitatea-i neverosimil de lesne măgulită de cele mai banale lăugișuri, ca și prin lășitatea lui slugarnică, neîntrecut ilustrată prin această anecdotă: la Londra, în timpul unei manifestații ostile francezilor, recunoscut la un colț de stradă, de o ceată de derbedei, ca unul din neamul „mâncătorilor de broaște”, Voltaire scapă să nu fie înșat, sârlind pe o piatră și strigând următorilor:

„Bravi englezi, nu sunt eu destul de nenorocit ca nu m'am născut printre voi?”.

Imensa lui popularitate și-a datorat-o spiritului de largă îngăduință și opoziției dârse împotriva abuzurilor de tot felul, pe care le-a manifestat prin întreaga lui activitate, orală sau scrisă, ca apărător al lui Calas, Sirven, La Barre și altora, împotriva fanatismului religios, sau dând el însuși exemplul toleranței, în cuprinsul modestului regat dela Ferney.

Voltaire nu a fost propriu zis ceea ce numim astăzi un „democrat”, ci mai degrabă un liberal. Nu iubea poporul de jos, nici nu-l ura, dar avea față de el o teamă instinctivă și un dispreț mărturisit adeseori. Își dădea seama fărăndoială, ce lucru gingaș și cât de precar de aceea, este civilizația și cu câtă grijă trebuie încredințată soarta ei ca și aceea a maselor, unei elite restrânse, luminată prin cultură și conștientă de răspunderea ei: „socotesc potrivit, pentru câțiva copii, să învețe să citească, să scrie și să socotească; dar ca marele număr, mai ales copiii de muncitori, să nu știe decât să cultive, fiindcă nu e nevoie mai mult de o singură pană la două sau trei sute de brațe”.

Faptul important și grav prin consecințele lui catastrofale, al popularității lui Voltaire, a fost că influența principiilor filosofiei libertare și a criticii lui sociale, au fost folosite de opinia publică a contemporanilor ca o armă împotriva autorității supreme a statului, reprezentată prin monarhia de drept divin. Nu numai că ea creștea, această influență, independent de încuviințarea sau protecția Suveranului, neîncadrată ordinei monarhice, dar se exercita, chiar împotriva acestei ordine și a prestigiului însuși al principiului dinastic. Voltaire devenea astfel omul reprezentativ al epocii sale, nu al domniei lui Ludovic XV.

Trebuie citit capitolul intitulat „Le roi Voltaire”, în care d. John Charpentier cerne cu o luciditate necruțătoare, neghina de sămânță bună a doctrinei „patriarhului dela Ferney”.

Pentru deplina edificare a cititorului asupra însușirilor de onestitate și libertate critică a biografului față de modelul înfățișat, — de „victimă”, am fi chiar tentați să scriem, ținând seama de unele excese — vom încheia cu aceste rânduri, care sunt chiar concluzia cărții: „Prin calitățile și cusururile sale, curiozitatea, spiritul, gustul pentru limpezime, oroarea de abuzuri (în ciuda plăcerii pe care o putea simți el însuși ca să asuprească), prin prozaismul și meschinăria sa, Voltaire e un aspect și un moment al geniului francez”.

MIHAI NICULESCU

GEORGE SAND ȘI ALFRED DE MUSSET

de ALICE BASARAB

George Sand

Acum, când natura svăcnind de sevă redesteaptă firea întreagă la o viață nouă, ne răsăr în minte atâția îndrăgostiți celebri, cari ca George Sand și Musset au crezut în dragoste, au preamărit-o sau au blestemat-o.

Și din lungul șir al acestora, cei doi geniali romantici incorrigibili, după ce le-ai recitat corespondența în care li se oglindește sufletul, cu simțimintele și dorințele lui, ne descoperă sinuozitățile acestei dragoste, posibilitatea de suferință neînchipuită a individului, goana neîncetată după idealul visat. Și cu toate vicisitudinile îndurate, este o gloriificare a acestui sentiment care va exista cât va fi omenirea: dragostea.

Suntem în 1833 la Paris. Romanticismul, noua mișcare literară, deși încă combătută cu înverșunare de partizanii clasicismului, reușise să se impună prin atâtea opere de valoare date la iveală de tinerii poeți străni în jurul marelui pontif și animator al noii școli, Victor Hugo.

Printre ei, contele Alfred de Musset, prin publicarea primelor sale poezii era foarte admirat de tineret iar prin manierele și înfățișarea sa de perfect dandy, era răsfățatul saloanelor.

George Sand era și ea celebră atât prin romanele sale publicate sub pseudonim bărbătesc cât și prin viața aventuroasă și liberă ce duse în ciuda moralei burgheze, nelăsându-se convinsă decât de fantezia și bunul ei plac, atât în atitudine, cât și în alegerea prietenilor.

Întâmplarea face ca la un dîneu dat la Buloz, directorul publicației „*Revue des deux mondes*”, la care colaborau amândoi, George Sand să fie așezată la masă alături de Alfred de Musset. Acesta o găsește frumoasă așa cum vi-sase el că ar trebui să fie femeia fatală de care s'ar putea îndrăgosti. Voind să-i facă impresie a fost toată seara scânteetor de vervă, spiritual, vesel, încântător.

George Sand ascultându-l, remarcă trăsăturile fine, părul blond și buclat, ochii albaștri, tineretea plină de viață a poetului, și răspunde cu bunăvoință la rugămintea lui de a-i permite s'o revadă.

Dar foarte curând prietenia ei pentru tânărul îndrăgostit se transformă în iubire.

O scrisoare a lui George Sand către Sainte-Beuve, prietenul și confidentul ei, este edificatoare:

Este de o camoare, de o loialitate și de o afecțiune cari mă amesc. E dragostea unui băiat tânăr și prietenia unui camarad. E ceva ce nu-mi închipuim că poate exista vreodată. Am încercat să reneg această pasiune a lui pentru mine, s'o refuz, s'o resping, s'o îndepărtez și am sfârșit prin a mă preda, și sunt fericită de a o fi făcut. Am cedat mai mult din prietenie decât din dragoste și prietenia pe care n'o cunoașteam mi s'a desvâluit fără de durerea de care mi-era teamă.

În altă scrisoare adresată tot lui Sainte-Beuve, același imn de bucurie:

Sunt fericită, foarte fericită, prietene. Mă simt legată de el pe fiecare zi tot mai mult.

Așa a început această dragoste celebră, care avea să producă o înrăurire atât de profundă asupra lui Musset, inspirându-i cele mai admirabile dintre „*NOPTILE*” sale, despre care el singur a spus că sunt un strigăt de durere al inimei sale însângerate.

Această dragoste i-a adus pe amândoi până în pragul nebuniei, căci deși se adorau, ciudătenia caracterului lor, personalitatea fiecăruia, producea involuntar celui alt jicniri care lăsuă urme adânci. La cea mai mică neînțelegere își aruncau cuvinte grele, din cele cari nu se pot uita chiar și după împăcare.

Musset îndrăgostit nebunește pentru întâia oară, avea totuși un trecut de om ce cunoscuse viața din plin, deci care nu mai credea în sinceritatea femeii iubite, și totuși dorea din tot sufletul să creadă în idolul său George Sand. Dar și ea avusese un trecut și încă ce trecut! Atâția foști amanți oficial cunoscuți și recunoscuți, pe care-i întâlnea în saloane sau prin redacții îl scoateau din fire, îl făceau să sufere chinuri atroce. Și tot acest sbucium se întorcea sub formă de reproșuri și cuvinte grele asupra iubitei.

În „*Spovedania unui copil al secolului*”, scrisă de Alfred de Musset după despărțirea sa de George Sand, el ne descrie zi cu zi viața de sbucium dusă împreună.

Musset este aci de o sinceritate imprinsă până la cruzime, cu sine însuși. Toate defectele și toate scăderile și le desvăluie fără ezitare. George Sand cetind această carte scrie unei prietene:

Îți voi mărturisii că această „Spove-

danie a unui copil al secolului” m'a mișcat profund. Cele mai mici amănunte din acea nenorocită intimitate a noastră sunt atât de exact, atât de minuțios re-latate din primul ceas până la ultimul, încât am început să plâng ca o proastă după ce am citit-o.

Legătura cu Alfred de Musset a fost pentru George Sand un supliciu adorat. Avem dovada din strigătul ei de groază din scrisoarea adresată lui Musset în 1835 în momentul rupturii:

„Nu vreau să te mai văd, dar nu pot trăi fără tine!” În „*Spovedanie...*”, Musset mărturisește:

„După ce o insultam îi cădeam în genunchi. De îndată ce nu o mai acuzam în ceream ertare, de îndată ce nu o mai batjocoream, plângeam implorând-o să uite ce spusese. Apoi un delir neînchipuit puneă stăpânire pe mine, mă arătam în culmea fericirii, transportat de bucurie, aproape îmi pierdeam mințile, nu știam ce să spun, ce să fac, ce să inventez pentru a șterge răul ce-l făcusem. O luam în brațe și o puneam să-mi repete de o sută, de o mie de ori că mă iubea și mă erta...”

Această stare sufletească dura nopți întregi, în care timp nu încetam de a vorbi, de a plânge, de a mă rostogoli la picioarele ei, de a fi îndrăgostit peste măsură. Dar odată cu ziua îmi reveneau și bănuelile, căci divinitatea mea nu era decât o femeie pe care genul ei nu o pune la adăpost de slăbiciunile omeniești și care ca și mine avea un trecut”.

Totuși, între aceste zile furtunoase erau și altele însoțite, frumoase.

Uneori Musset devenea blând și supus ca un copil. Era tot numai dragoste și respect. Își înconjură prietena cu o atmosferă de ardoare, o înălța mai presus de celelalte fapte, o copleșea cu dragostea lui.

George Sand își dădea seama că avea și dânsa o parte de vină și că involuntar întreținea prin felul ei de a fi starea de bolnăvicioasă suspiciune și iritare a lui Musset. Era cu șase ani mai mare decât dânsul și îi arăta prea des o compătimitare plină de orgoliu numărându-l „sărmanul meu copil”, făcându-l să simtă superioritatea ei de inger păzitor, ceea ce-l irita pe Musset. Și era de ajuns o replică usturătoare, o aluzie batjocoritoare sau chiar numai un surâs ironic din partea lui, pentru ca furtuna să reînceapă. Totuși, amândoi își iubeau sclavia, găsind încă destule clipe sublime care să-i facă să le uite pe cele amare.

Dar plecarea lor în Italia, care trebuia să aducă o destindere, prilejuiește prin boala grozavă a lui Musset, cu crizele de nebunie aproape, și intrarea în scenă a faimosului doctor Pagello, prima ruptură.

Musset însănoșit ca prin minune este convins de George Sand să plece la Paris fără dânsa.

Doctorul Pagello, pe care George Sand îi admisesse în intimitatea ei, nu poate umple golul lăsat de pasionatul Musset. Și atunci ea începe o corespondență regulată cu Musset care îi scria scrisori înflăcărâte.

Îi scrie că plânge mereu de dorul ei, și că și-a meritat soarta nenorocită pentru că n'a știut s'o prețuiască cât timp a fost lângă dânsa.

Iar George Sand îi răspunde și ea pe același ton duios.

„Cum mă voi putea lipsi de dorul ei, și că și-a meritat soarta nenorocită pentru că n'a știut s'o prețuiască cât timp a fost lângă dânsa.

Iar el îi răspunde mulțumindu-i că nu l-a uitat, apoi adaugă cu entuziasm: „Tu m'ai smuls trecutul urit, tu ai sădit credința în sufletul meu care nu stă decât să nege și să blesteme. Dacă voi crea vreodată ceva mareț ție-ti-o datorrez”. Iar în altă scrisoare Musset îi mărturisește: *tare aș vrea să scriu povestea noastră. Îmi face impresia că asta m'ar vindea și mi-ar înălța sufletul. Astfel s'a născut: Spovedania unui copil al secolului.*

Totuși, aceste scrisori, în loc de a-i liniști, mai rău îi exaltau. Astfel, din Baden unde Musset fugise ca să n'o întâlnească la Paris pe George Sand, care se înapoiase din Italia întovărită de Pagello, poetul îi scrie o scrisoare din care ne putem da seama cât de mult îl obseda această dragoste pentru femeia pe care nu putea s'o uite:

„Niciodată um om n'a iubit cum te iubesc eu, sunt pierdut, vezi tu, sunt copleșit, inundat de dragoste. Nu știu dacă mă trăiesc, mănânc, merg, respir sau vorbesc, știu doar că te iubesc, că nu mai pot îndura, că mor, și că e îngrozitor să mori de dragoste. Nu pot să tac, nu-ți pot spune altceva. Te iubesc sufletul, sângele, carnea mea. Mor de iubire, de o iubire nesfârșită, fără nume, nebunească, disperată, pierdută. Ești iubită, adorată, idolatrizată până la moarte. Nu mă voi vindeca, nu, nici nu voi încerca să trăiesc, și prefer asta, căci e mai bine să mor iubindu-te decât să trăiesc astfel...”

George Sand, și ea, simte că nu poate lupta cu vechea-i pasiune pentru Musset, redesteaptă. Îi scrie și-i mărturisește că nu-i poate uita.

Odată cu venirea lui Musset la Pa-

ris, George Sand se desparte de Pagello și redevine amanta lui Musset. Dar ființa iubită, zcficată prin absență și siguranța de a o fi pierdut, deîndată ce îi aparține, redesteaptă în mintea poetului chinul, vechea gelozie.

Trecutul nu poate fi uitat, și mai aprig ca ori când reînvie în mintea poetului exaltat de dragoste și de ură pentru femeia care-și trăise prea din plin viața.

Din nou hotărăsc să se despartă. Totuși, o scrisoare disperată a lui Musset, pocăit o înduioșează, din nou îl iartă și din nou sunt împreună.

Musset e nebun de fericire. Dar nu mult timp căci reîncep scenele. George Sand îi declară de dată aceasta că e definitiv hotărâtă să rupă o legătură care devenise un martiriu. Dându-și seama că a rănit-o prea adânc Musset pleacă.

George Sand se retrage la Nohant, proprietatea ei. Dar aci e cuprinsă de dor după ce a fost. Ea e aceea care de data aceasta dorește împăcarea.

Dar după câteva zile de calm vechea poveste cu certuri furtunoase pornite din senin se reeditează. Dragoste pătimășe, scandaluri pătimășe. Mai mult ca oricând, nervii lor, nestăpâniti și amintirile trecutului urit, bănuelile, le înveninează zilnic bucuria.

George Sand simte într'adevăr că nu mai poate îndura un asemenea martiriu. Sfărâmându-și inima îl părăsește la 7 Martie 1835, de astă dată pentru totdeauna, lăsându-i o scrisoare în care-i spune între altele:

„Nu vreau să te părăsesc și totuși nu mai pot trăi cu tine. Nu te mai iubesc și totuși te voi adora mereu”.

Musset, cum era și de așteptat, a fost din nou cuprins de o durere imensă:

Mă depărtați plin de mândrie, dar îndată ce privesc în jurul meu nu văzui decât nesfârșită pustietate. Fui cuprins de o suferință neînchipuită. Mi se părea că toate gândurile mele cădeau ca tot atâtea frunze vesele, pe când nu știu ce sentiment necunoscut, oribil de trist și de duios îmi cuprindea sufletul. Îndată ce văzui că nu pot lupta, mă lăsa prădă durerii, ca un disperat.

Acestei dureri copleșitoare îi găsea alinarea vorbind despre dragostea lui lumii întregi. Scrie „*Spovedania*”, apoi versurile celebre „*Noptile*”, ultimele piese de teatru. Și în tot ce scrie, vorbește despre dragoste. Poetul caută uitarea în petreceri și în noi legături cu femei.

Rana nu se cicatrizează decât cu încetul și cu fiecare nouă poezie, o simțim încă vie, sângărând la atingerea aducerilor aminte. Abia în poezia „*Amintirea*” cea mai senină și cea mai adâncă de înțeles poezie a sa, scrisă după 6 ani de la ruptură ne dăm seama că poetul e vindecat.

În 1841 într-o zi de Februarie, poetul trece cu trăsura prin pădurea Fontainebleau, pe unde nu mai venise din zilele fericite când împreună cu George Sand se plimba pe potecile umbrite și vorbise de imensa lui adorație pentru ea. Își aminti că tot aci avusese loc și prima lor neînțelegere prevestitoare a chinurilor ce aveau să vină.

Și pentru prima oară de atâția ani de când nu încetase a se gândi la marea lui durere, constata cu uimire și bucurie că aducerile aminte, departe de a-i otrăvi sufletul de regrete îl umple de duioșie și lăsând în umbră scăderile, amărăciunea, punând în lumină bucuriile simțite, îi picură în inimă ca un balsam liniștitor mândria de a fi trăit acele clipe de dragoste sublimă cum n'a mai existat o alta, că a putut să se înalte atât de sus în cât să se purifice prin durere.

Întorcându-se la Paris și ducându-se în aceeași seară la operă, întâmplarea face ca s'o întâlnească în foaie chiar pe cea divinizată odinioară, George Sand. Tot atât de frumoasă ca în trecut, cu aceeași ochi mari negri pe care nu-i va putea uita nici odată, ea îi răspunde cu multă grație la salut.

Dar o asemenea femeie merită să fi suferit pentru dânsa, gândi poetul. Acasă, târziu în noapte, compune cea mai senină și cea mai adâncă de înțeles poezie a sa: „*Amintirea*”.

A fost ca un cântec de lebedă căci tot ce mai compune de acum încolo nu se mai ridică la culmile de artă atinse în poeziile scrise în timpul marelui crize.

Singur își caracterizează opera poetică, în versurile celebre care au fost săpate și pe bustul de marmură ce i s'a ridicat mai târziu:

Les chants désespérés sont les chants les plus beaux

Et j'en sais d'immortels qui sont de purs sanglots.

dovedindu-ne cât de mult adevăr se cuprinde în versurile:

L'homme est un apprenti, la douleur est son maître

Et nul ne se connaît tant qu'il n'a pas souffert.

CRONICA DRAMATICĂ

de Cicerone Theodorescu

Compania Mogador: „Opt la zero în finală”

Nu poate pretinde nimeni — oricât de „ușor” ar lua lucrurile — că s'ar găsi, neconsolat de moartea operetei, rămasă în ciuda tuturor eforturilor de până acum, un gen definitiv — antebelic. Nu am putea spune nici noi că „reînvierea” ei a avut de ce să ne consoleze.

„O, blestemată curiozitate...” spunea poetul care, ca și d. Aurel Ion Maican, antrenorul echipei dela „Mogador” (alias Volta-Buzești), era ieșan.

Ne-am dus așa dar la spectacolul din grădina veciniei pieței Măceșului — cunoscută prin curajul tuturor zarzavaturilor sale, de a se prezenta drept trufandale — din curiozitate. E

Poșta redacției

Ștefan Dragu. — Articolul d-voastră „Bibliomani și bibliofili” este desigur interesant ca temă. Cu anumite modificări „pe ici pe colo, prin părțile esențiale”, vorba marelui Ion Luca, poate fi publicat. Amplificați-l, revizuiți-l și trimiteți-l astfel.

Margareta Petcu. — Scrisul d-voastră prezintă deosebit interes... pentru un grafolog. După câte am putut înțelege ați intenționat să faceți poeme în proză.

Nu mai că, după umila-mi socotință e greu de realizat poeme în proză cu fraze ca acestea:

„Scuipă o injură, două, trei, în lăcrămoarele cuminți și se urcă în tramvai.”

Pe trotuar în soare trece o fată prea notimă și celălalt domn, năseros, care aștepta alt tramvai se ia după ea...

Un băiețel care vinde rahat cască și privește.”

Cască băiețelul de parcă ar fi citit poeme în proză.

An. Năvârlie. — „Fotografii reușite” e un început foarte promițător. Mai trimiteți.

Valentin Costin. — „Note din recrutare” ne-au plăcut. Mai trimiteți și scrieți cât mai atent.

Stella Stănescu. — Răspunsul nostru apare cam târziu. Vă cerem scuze pentru această întârziere. Broșurile d-voastră sunt foarte bine intenționate. Le vom recenza. „Lou” are multe calități și un singur defect: e prea mare. Căd că ar mai trebui concentrată.

Ion Tudose. — Ne-au plăcut mult poeziile d-tale. Trece pe la redacție, la începutul săptămânii viitoare.

Liviu Petrescu. — „Dar... e nouă?” e întrebare eroul dumitale. Și ne întrebăm și noi, după ce am citit schița. În bucați de felul acesta totul e a nepotă. Așadar, trimiteți-ne alta, care să țină seama de acest adevăr.

M. Ghimbășanu. — „La spital” se va publica. Mai trimiteți.

Mircea Ștefan Cioroiu. — Mai trimiteți versuri. Se vor publica în curând.

V. Crin. — Trimiteți-ne ceva asupra vieții și obiceiurilor țărânului bucovinean. Ne interesează în cel mai înalt grad. Cu condiția să fie conștientările d-voastră și nu fructul unor lecturi.

Presbiter B. — Cele patru poezii trimise dovedesc reale calități.

Le lipsește foarte puțin spre a fi publicabile. Fii mai puțin grăbit și mai trimite.

E. Vărașu. — Trimiteți-ne altceva și publicăm cu plăcere. „Izvod” nu are decât acest defect, de a nu fi inedit. Noi nu reproducem.

Boregi. — Versurile d-voastră au calități. Evitați însă rimele facile și locurile comune:

Treci și-ascultă doar de tine
Căci e mult mai bine!

Viața e așa cum este, n'o mai poți schimba

De e bună sau e rea — nu mai întreba.

G. Popescu-Berca. — „Boala somnului” care a cuprins pe eroul dumitale nu-i amenință cititorii. Schița e nostimă. Mai trimite.

Grigore Bugariu. — Se va publica. Mai trimiteți.

Șt. V. Ionescu. — Versurile trimise se publică.

„Canta odată un bohem” este în ritmul drag lui Topârceanu. Nu-i un curent, e bine să evitați însă asemenea caracteristici.

Cu dumneavoastră am dori să stăm de vorbă mai mult și nu numai prin poșta redacției.

r. st.

o mărturisire, desigur, care echivalează cu un început de elogiu. Și începutul fiind făcut, iar zicala susținând că numai el e anevoe, ne așteptam ca „urma” să se conformeze „venind dela sine”...

Ceeace poate a trage în acest spectacol este, vrem să spunem, prezența unui om de teatru, unui regizor de talent, înhamat la o treabă mai mult zadarnică, decât apreciazabilă.

D. Aurel Ion Maican, pentru iubitorii de teatru, este de bună seamă o serioasă momeală. Cel puțin.

D-sa a realizat — cu muncă, cu pasiune, cu pricepere — lucruri frumoase pe scenele bucureștene, după ce — dela lași faima îi ajunsese și la noi. Confirmarea aceasta, care trebuie socotită și o obligație, ni s'a părut a nu suferi sdruceinări.

Iată de ce, cu tot acest titlu de burlesc sportiv, ne-am dus să vedem „Opt la zero în finală”.

Nu ca să petrecem „două ore de răs-spuns”...

Nici ca să asistăm la „reînvierea” operetei (termenul, care se vrea răspândit, are dealtfel, printr'o întâmplare pedepsitoare parcă, atâta rezonanță de

cimitir, că ai putea spune la fel de merit și „Pătrunjelu” operetei...)

Dar era această prezență, acolo, a d-lui Maican, ispititoare; spre deosebire, firește, de opereta în sine, care —

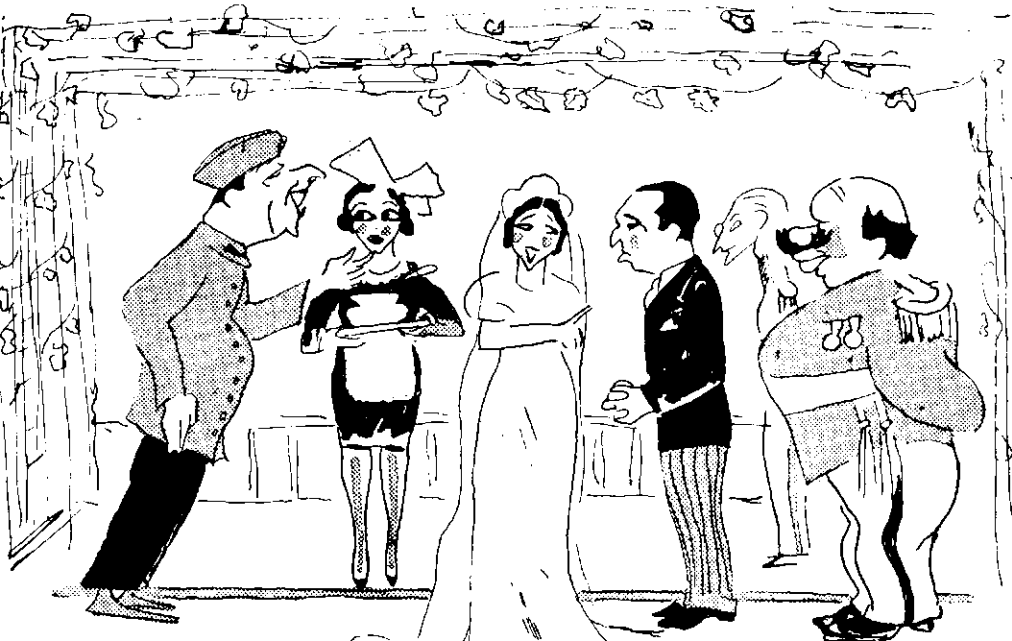
intră simpatice și cam într'o ureche... a teatrului; interiorul în culori agreabile înflorite, etc.) acestea — la treapta pe care felul spectacolului o îngăduia — au fost ceea ce totuși ne-a interesat.

Textul și cântecele „versiunei românești” după Richard Kessler și Heinrich Strobitzer, poantele scâlbabe, spiritele obligatorii, ritmurile băgăite, nu au depășit cu nimic linia spectacolelor de vară despre care ne-am mai întreținut în aceste coloane.

Dacă a găsit, ca regizor, câteva onorabile eșuri din platitudinea covârșitoare a comedioarelor de anotimp, d. Maican a exagerat însă, ca director de scenă, lăsându-l pe d. C. Toneanu, actorul cel mai afon dela noi, în afară de Kanner, să... cânte!

Abia a „tras” o replică de care publicul face haz, și iată-l stricând toată buna dispoziție, amabilă, a grădini, cu un „roman”: fiecare „notă” — o inghițitură de săpun pentru d. Toneanu și o scârțăitură, de toc răscuit în praf de sacă, pentru urechea auditorilor.

Dealtfel, fiind vorba de operetă, ceea ce au lipsit mai mult — destul de curios, nu? — au fost tocmai vocile!

C. Toneanu

Elena Zamora

I. Brună

Victor Handoca

Ionel Țăranu

cum se va fi și observat din cele de mai sus — nu ne-a furnizat deloc o probă de vitalitate a genului.

Unele jocuri și subtilități de regie, unele încercări de evadare din nota comună, unele găselnițe sugestive și înviorătoare (cortina transparentă, de voal, ca un avertisment asupra greutății artistice a spectacolului, sau ca o tăciie recunoaștere; estrada intimă din stânga și afara scenei; balconul înalt din dreapta, a cărui scară în spirală

Pagini necunoscute din Delavrancea

(Urmare din pag. 1-a)

ceasta nu putea fi decât marea și combativul literat și erudit Hașdeu, care-și afirmase atitudinea independentă în toată activitatea sa. Ca atare, au venit la Hașdeu și l-au îndemnat să scoată împreună Revista Nouă.

Ca o întărire a afirmațiilor noastre, menționăm că în primul număr chiar din Revista Nouă, regăsim colaboratorii dela Lumea Literară: Al. Vlahuță, cu poezia „Iertare...” și Petre Ispirescu, cu povestea „Sarea în bucate”. Nouii veniți erau: Ionescu-Gion, Victor Biliurescu și D. D. Racoviță. Delavrancea publica faimoasa nuvelă „Hagi Tudose”.

Și acum, să revenim la Lupta Literară.

Deși numai cu două numere apărute (?), — sau cel puțin cunoscute, — scurta dictatură directorială a lui Delavrancea a fost rodnică, atât prin contribuția personală, cât și prin aleșii săi colaboratori.

Astfel, întâlnim pe prietenul său devotat, Al. Vlahuță, cu poeziile „Mamei” în nr. 1 și „Cum curge vremea...” în nr. 2. Pe minunatul povestitor Petre Ispirescu, în nr. 1, cu povestea „Unchiușul sfătos”. Bietul Ispirescu nu avea să mai trăiască spre a-și vedea ultimele sale două basme publicate în Revista Nouă („Sarea în bucate” și Lăpșura casei”) căci moartea îl seceră de zile, pe la sfârșitul anului 1887.

Cele mai calde și luminoase rânduri ce s'au scris despre Ispirescu în literatura noastră, au fost așternute, cu vădită emoție, de prietenul său Delavrancea, în Revista Nouă, (I, 1887, nr. 3). Cu sensibilitatea și temperamentul său de artist, Delavrancea subliniază cu amărăciune, tristețea vieții lui Ispirescu „care a fost o glumă rea a soartei”... Il compară cu Omer, îl numește „împărat al basmelor”.

Din rândurile finale ale necrologului scris cu atâtă înțelegere, de Delavrancea, reiese clar că Ispirescu fi dăduse cele două basme publicate postum în Revista Nouă, încă de pe când această revistă nu exista, iar el era în viață. (Ispirescu moare la sfârșitul anului 1887 și Revista Nouă apare în 15 Dec. 1888).

Acesta este un argument în plus, care ne arată că Lupta Literară și-a încetat apariția pentru a pregăti, tot Delavrancea cu grupul lui, Revista Nouă, pusă sub direcția lui Hașdeu.

Iată rândurile lui Delavrancea din Revista Nouă, nr. 1 (1888, p. 88):

„Dar nu pot încheia aceste rânduri de cât cu apropierea, tristă și fatală, dintre sfârșitul celui din urmă basm, scris pentru „Revista Nouă” și sfârșitul blândului „Ispirescu”.

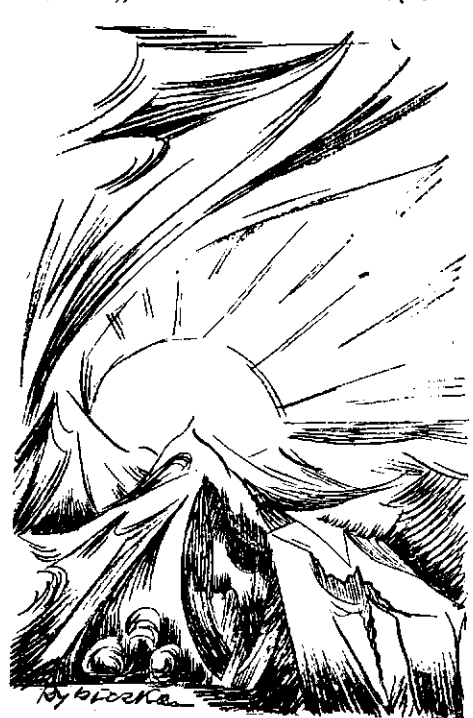
Deci ultimul basm a fost scris special pentru Revista Nouă, între data încetării Luptei Literare și moartea lui Ispirescu, fapt ce confirmă părerea noastră, că Revista Nouă nu este decât o reeditare, sub alt titlu și cu altă direcție, a acestei neștiute Lupte Literare.

Celalți colaboratori dela Lupta Literară sunt: poetul O. Carp, folcloristul Artur Gorovei și Const. Mille.

Acesta publică în Lupta Literară trei poezii cu fond filosofic pesimist și vădind o puternică influență eminesciană, anume: „Terza rima”, cu frumoase terține exprimând amărăciunea vieții predominantă de nevoia organică a foamei, și virtuozose rime ce vădesc o firească înclinare poetică meditativă a fostului luptător socialist; Oh! Mi-e somn! în care păstrează aceeași factură melancolică și desnădăjduită, atât de frecventă după Eminescu. Iată o strofă:

Oh! mi-e somn, mi-e lene n' traiul
Unei vieți fără rost,
Ce își spune n' veci aceeași
Lecțiune pe derost.

În sfârșit, a treia pozie a lui Const. Mille — „In zadar!” amintește de

„scrisoarea V-a — „Dalilla” — a lui Eminescu, atât ca idee cât și ca ritm și formă prozodică:

In zadar spre a mea frunte gura ta cea mică pleci.
Căci mi'i inima de ghiță și-ale mele simțuri reci.
In zadar mâna ta mică, mâna mea cu drag o strânge, etc.

Tot aci, contribuția originală a lui Arthur Gorovei, cu poezia „Singur”, influențată de asemeni de Eminescu:

Singur, singur, veșnic singur
Ca un nufăr pe o baltă,
Toate clipele vieții
Sunt aceleași la o l-altă.

În sfârșit poetul O. Carp publică sonetul său „Finis”, cu o atmosferă lugubră și pesimistă despre viață.

Delavrancea publică în Lupta Literară, două studii de critică literară și social-culturală, primul intitulat „O familie de poezi”, care este o critică literară asupra poezilor Carol Scrob, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni și Teodor Serbănescu. Al doilea poartă titlul: „Din cultura noastră” și este foarte interesant prin observațiile ce le face în legătură cu următoarele probleme, enunțate în subtitlu: „Câte-va cuvinte asupra desordinei noastre. Prețutindeni aceleași viții. Limba românească în publicistică. Ziarul „L'Ind. Roum”. D-l Manliu și statistica sa — „Cum putem să avem cărți bune”.

Aceasta în nr. 1, semnând Fra Barbaro.

În nr. 2, continuă studiul „Din cultura noastră”, cu următoarele probleme: „Limba română în școli. Câteva cuvinte asupra desordinei noastre. Ignoranța, lenea și necinstea ocrotite. Pedantismul în școli. Sistem artificial și nenorocit”.

Această completare este semnată Minuchio, pentru că în același număr Delavrancea publică nuvela Hagiul, sub pseudonimul Fra Barbaro.

Vom publica cu alt prilej, aceste contribuții necunoscute ale lui Delavrancea și vom arăta atunci și aportul său criticist în literatura română.

Pentru că din fostul glas al d-nei Elena Zamora, bineînțeles simpatica actriță! nu a mai rămas — de aur — decât un prea vizibil dinte... Să ne fie cu iertăciune.

Interpretarea d-nelor Maria Sandu, Virginia Romanovschi, Anca Balaban, — ajutoare desigur eforturilor regizorului.

De vulgaritatea răzgăiată a d-nei Nutzi Pantazi se poate face haz, dar la Cărbuș...

În rest: d-nii Ionel Țăranu, I. Brună, G. Maican, L. Rădulescu, cari au avut să se miște în decorurile d-lui Siegfried sau în dansurile d-lui Siomin.

Transmisiuni sportive

Fără îndoială, că cititorii noștri nu ascultă transmisiunile sportive, radio-difuzările de matchuri de foot-ball, reportajele dela curse sau concursuri hipice, pentru că disprețuiesc tot ce nu este produs al spiritului ci simplă manifestare de forță.

Am încerca să ne convingem însă cititorii să le urmărească, pentru că sub pretextul aparent, de a procura celor ce nu se pot duce ei înșiși pe arenele sportive, un surrogat de spectacol, se ascunde un alt gând, care dacă s'ar putea realiza, ar fi plin de roade pentru literatură românească. Despre aceasta vrem să ne ocupăm în cronica de astăzi.

Credem că se poate vorbi de o atrofie a imaginației modernilor, datorită felului lor de viață, în care totul este dinainte știut și în care timpul nu aduce decât variații minime pe aceeași temă.

Negreșit, într'o astfel de atmosferă, de o monotonie deprimantă, nu pot decât să doarmă Clio și Calliope.

Și totuși, poezia epică ar putea renaște. Ar trebui însă mai întâi, ca poetul să devie dacă nu participant, cel puțin spectator la manifestările vieții, coborând dacă vrei, de pe înaltul plan de viață spirituală pură.

Și mai înainte ar trebui reeducată imaginația.

Rezultatul acesta se poate atinge prin transmisiunile sportive. Inchipuiți-vă așezăți într'un fotoliu, cu aparatul potrivit pentru cuvenita lungime de undă și ascultând: (cit'ți repede, repede) „mingea trece dela Vintilă la Bodo-la, dela Bodo-la la Kovacz care centrează. Fundașul advers degajează. Fug spre minge cutare și cutare...” Auzind toată această descriere a unei lupte reale tot atât de inverșunată ca un război la vechii Greci, după câțva timp veți completa senzațiile acustice (care nu constau numai în reportajul speakerului ci și în reacțiunile publicului manifestate prin „haid” și „huo”, pe diferite trepte ale gamei) cu reprezentări vizuale. Veți vedea aievea mingea sburând, jucătorii fugind, lovindu-se, „driblându-se” (termen tehnic care înseamnă păcălirea unuia de celalt). Vă veți obișnui să trăiți nu numai din percepții ci și lăsând frâu liber imaginației.

Încă nu știm bine dacă epica viitoare va trata chiar competițiile sportive sau dacă acestea vor oferi numai material de metafore accesibile modernilor, temele rămânând tot cele vechi: războiul în antichitate sau în timpurile cavalerismului.

S'ar spune, de pildă, despre valurile care se reped asupra corăbiei lui Aeneas cu sgomot: „așa cum urlă mulțimea la match”. Sau descriind ciocnirea a doi dușmani în corp la corp: „precum doi boxeuri înainte de-a striga „break” arbitrul”.

Spunem că nu ne putem hotărî, pentru că și celălalt gen oferă posibilități nenumărate. De pildă, să spunem că un război între Germania și Statele Unite este simbolizat prin matchul între Schmelling și Joe Louis și apoi să descriem în hexametri această luptă, tot atât de vrednică de pus în epopee, ca aceea dintre Paris și Menelau: „Așa (în hexametri cam șchiopi, pentru cari cer iertare):

Urcară pe ring rivalii cei doi; priviră
mulțimea sperând fiecare să nvingă
Să ducă doritul în patrie trofeu.

Posibilitățile sunt vaste, precum vedeți.

Vom urmări cu atenție rezultatele transmisiunilor radiofonice sportive, pentru a vedea dacă așteptările ne sunt confirmate.

DAN SMĂNTĂNESCU

MIRCEA BARBULESCU

De mai multe zile lăncezesc de o boală grea. Ce am?... nu știu nici eu.

Mă simt bolnavă și totuși nu mă doare nimic. Și parcă-mi vine să mă tot duc... așa... unde? nici eu nu știu.

Sufletu-mi pare ca o cârpă și îmi moleștește tot corpul.

Sunt slabă și fără puteri. N'am poftă de mâncare, nu pot dormi, somnul m'a părăsit și patul nu mai e destul de moale... și noaptea e așa lungă... iar ziua? ziua toată, o colind, căutând ceva. Nici eu nu știu ce.

Ceva... înșfășit; ceva care să-mi dea iluzia că aș fi în țara mea...

E ora prânzului. Intru într'un restaurant să iau masa. Incerc să mănânc. Așa, să-mi fac datoria față de stomac, căci în definitiv cu ce-i vinovat el să-l oropesc?

La o masă alături de mine, un domn se ospătează cu o foame de lup.

Îmi face și mie poftă.

Chelnerii se țin grabnic printre mese; ba cu câte o farfurie cu mâncare, ba cu coșul de pâine, ori o sticlă cu bere sau alta cu vin...

Patronul privește cercetător dela cassă, la clienți, în special la cei ce mănâncă pâine multă, căci e „preț fix” cu pâinea la discreție.

Un domn vine și-i vorbește ceva. După o scurtă convorbire, împreună cu acesta, se îndreptează către vecinul meu.

„Domnule, i se adresează patronul cu respect, d-ta ești un om inteligent, cunoști mai multe limbi. Știi și turcește? și prezentând pe noul venit, cu un gest politicos către acesta și o mină rugătoare, către celălalt:

„Fă-i plăcerea și-i vorbește ceva domnului”.

Domnul flămând făcu ochii mari către noul vizitator și îmbucând de zor, cu gura plină, începu să înșire grabnic:

„Ehei!... ramazan!... ciulama, pilaf, cișmea, ibric, cearșaf, zalafet, bairam, bacși!...”

Turcul părăsi pe acela ce-l lămurise, fără să se supere și râzând cu poftă, sub privirile uluite ale restauratorului care spuse cu admirație:

— „Bravo domnule, și turcește știi!...”

Părăsesc și eu restaurantul, unde-mi pare că datorită domnului poliglot, lăsasem ceva din copleșala sufletului...

O iau așa, la întâmplare, pe drum. În jurul meu lumea florotește în goană, pentru existență, și ca un zumzet de albine harnice e foșnetul hainelor în contact cu aerul și al mânilor ce leagă câte un pachet, o geantă.

Gurile metroului și stațiunile de autobuze, sunt asaltate ca stupii de albine. Admir cum, cu toată graba și înghesuiala, fiecare-și așteaptă liniștit rândul; fără să se îmbulzească unul într'altul... calm și măsurat își țese fiecare drumurile sale.

În acest furnicar, nu văd ce-aș putea face să-mi liniștească dorul, dorul ce-mi arde sufletul, de țara mea și de ai mei.

Pașii m'au dus într'un cartier oropsit. Mă uit lacomă de jur împrejur, la mizeria acestui colț al metropolei și... caut ceva.

Da. Caut să văd: în locul acestor case cu multe etaje, îngrite de vechimea lor, niște căsuțe mici, vâruite în alb. Iar în locul obloanelor ce stau într'un peș, la fereastra cu jaluzele jerpelite și murdare, niște perdele albe și o glastră cu mușcată sau cerceșuși.

Și copilași ce se jucau în grămada de nisip... oh! cum aș vrea să-i văd în piciorușele goale, bădăn nămolul cu ele, și râsul lor, mai vesel și mai zgometos ca al acestora, să răsună în mahală.

Apoi, în locul mamelor lor, ce stau pe băncile publice, de-și păzesc odraslele, — încorsetate, tunse a la garçon și coafate cu îngrijire, împletind la vre-un tricou sau croșetând, ori lucrând la vre-o lenjerie fină, să văd pe ale celorlalți: cu părul sbârilit, sau cu

NOSTALGIE

de ȘERB. HOLEAB TARTEA

Ce noapte agitată... Îmi vine să mă arunc jos, pe fereastră.

— De ce-i spui așa bunico, o 'ntrebam noi, copii.

— Pentru că așa a prezis Mântuitorul, că atunci când vor fi aproape două mii de ani dela venirea lui între noi, vor apăre păsările cerului cu ciocul de fier, și ne vor mânca de vii.

Ei, nu sunt aproape cele două mii de ani? și astea nu sunt păsări cu

cari cu greu poate răzbi soarele, și o tristețe adâncă îmi umple inima.

Nici aici... Unde dar? Unde să mă duc să-mi potolesc dorul?

Să mă duc la munte? Da, munții mi-ar vorbi de munții noștri neîntrepuți în frumusețea lor.

Dar... munții sunt așa de reci și tăcuți, că m'ar îngheța. Sunt ca femeile

frumoase, pline de vanitate, care vor numai să le admire frumusețea glacială, respingându-te prin mândria lor, atunci când te apropii de ele. Astfel că în loc să le simți căldura sufletului, te înfioră de răceala atitudinii lor și ca să le ajungi la vârful nasului... ehei!... trebuie să faci sport, să ai rutină...

Nu. Nu muntele — așa alege, ci mai bine marea! oh, da! marea! La mare soarele străluce argintiu, ca pe pământul țării mele. Acolo razele lui m'ar încălzi și mi-ar dezmiarda sufletul. Iar marea, mi-ar șopti atâtea...

Am lăsat patul în care nu-mi găseam astămpăr și m'am cocoșat sus, pe fereastră — fereastra ovală dela camera mea din mansardă — așezându-mă pe marginea ei.

Respir aerul proaspăt al nopții de vară. Cu capul în sus caut pe cer luna... stelele... Ici-colo, abia se zărește câte o stea. Iar luna... nu-i pot pătrunde razele prin vălul des al norilor care-i umbresc fața.

Mă întorc și... văd în spatele meu luceafărul, cum clipește somnoros; pare obosit și... parc'ar vrea să-mi spună ceva.

Oare l'or fi privind și ai mei în acest moment?...

Dar mai văd ceva: o stea care fuge...

Hm! îmi vine să răd; e lumina unui aeroplan ce străbate văzduhul în goană.

Lumina unui aeroplan s'o confund c'o stea!... Mă uit cum se duce ca o stea căzătoare, această „pasăre a cerului cu ciocul de fier” — așa-i spunea bunica.

ciocul de fier? și nu au mâncat destulă lume în războiul mondial pe care tot El l-a prezis? și câtă are să mai mănânce încă...

Apoi multe a mai spus Mântuitorul, care s'au realizat... Luați și voi Sfânta Evanghelie și cetiți. El a vorbit numai înilde, pentru „cine are urechi să audă”.

Îmi vine să cred că are dreptate bu-

CHESTII...

Și acum, în ultimă instanță, să vorbim ceva și despre „poet”.

După concepția ancestrală și metafizică a acestui cuvânt, fabricanții de rânduri cu rimă la sfârșit, trebuiau să fie peapărat investimantați într'o togă de olandă albă, să aibă în mână o liră aurită, și pe cap o coroană stufoasă de lauri.

Ca acesorii indispensabile, acești poeți trebuiau să poarte deasemeni, cu gravitate, plete abundente (chelia fiind strict interzisă) și să fie proprietarii unui cal alb, monoplan (prevăzută cu o pereche de aripi simbolice), numit pe latinește „Pegasus”.

Cu ajutorul acestui cal, poetul caută să se avânte în înălțimile cristaline ale poeziei, și să aterizeze pe culmea muntelui Olimp din bătrâna Heladă, unde își dădău până mai eri întâlnire zeii lacomi și ghiduși și zeițele cam deochiate.

Când nu reușeau să realizeze însă această mitologică performanță (ce vrei, cu un singur „cal putere” nu poți cuceri recorduri), sârmanii poeți se resemnau să privească mistic și languros spre cer, suspinând cu tremolo alături de coardele lirei lor dezacordate.

Dar timpul, marele nostru profesor, care umbla cu un burete gigantic într'o roabă trasă de pitici cu bărbi sburuite, ne-a șters cu încetul din minte imaginea poeziei olimpice, diafani și simbolici.

După o perioadă turbure, în care cruciații îmblățoșari în zale, plecau la locurile sfinte, încuindu-și nevestele în turnuri medievale (cu liliaci, bufnițe,

șobolani și miroș de mușgai), poezii, cari înlocuiau și pe lăutarii timpului (concentrați, probabil, ca gorniști, la manevrele de cruciadă), au început din nou să-și schimbe înfățișarea.

Astfel, ajuns pe indelete în epoca spadasiă, otrăvită și plângăreată a romantismului „poetului” e cu totul altul.

În primul rând e îmbrăcat în cățea neagră, are părul creț și brun și în timpul nopții e îndrăgostit pe sub balcon.

E trist, frumos și palid (mai ales palid, are bacilul Koch în spută, sută la sută).

În clipele de nostalgică inspirație, scrie pe pergament veritabil, cu o pană de gâscă, sau, își cântă oful la o ghită impanglicată, proptită de genunchi.

Până la sfârșit, „poetul” se omoară cu un stilet de aur, în timp ce inima-i palpită într'o ultimă cadență de vers alexandrin.

Dar și această imagine s'a spulberat treptat de pe ecranul vremii.

Apare un personaj nou și impunător. E „domnul Poet”. Poartă redingo-

într'un corp athletic, sau — uneori — este ceva secundar.

De ce se face apel numai la inteligența gambelor și la geniul pumnilor, când faptele ne dovedesc că un boxeur inteligent, un fotbalist asiderea obțin rezultate cu mult superioare altora, cu mijloace fizice incomparabil mai mari, dar reduși ca intelect.

Am avut cazul atator boxeurilor englezi cari și-au păstrat titlurile până la vârste matusalemice pentru box, numai grație superiorității „intelectuale” asupra adversarului.

Facem aceste considerații care onorale-ar părea ne la locul lor, pentru că suntem de părere că sportul poate merge mână în mână cu literatura, ca un spectator de foot-ball trebuie să fie și un cititor de cărți bune, precum un lector asiduu nu trebuie să se rușineze de a fi văzut pe terenuri sportive. Creдем însă cu atât mai mult, că un gazetar sportiv trebuie să fie întâi gazetar, adică om cult și care să știe să scrie.

Iată de ce în fața unui cumul de erori gramaticale, ca acela realizat de autorul rândurilor citate, nu putem rămâne nepăsători.

Să scrii în aceeași frază:

„Aviația și-au trimis”, amicilor noștri de sud-vest, Turcia” și să mai spui la urmă că „din fericire domnișoara Gaekan a avut un accident”, este un record greu de egalat. Din păcate însă, nu e un record sportiv și nici gazetăresc.

Mi-ași permite să scriu, în termeni desigur plăcuți autorului celebrei fra-

ze, că d-sa a knock-outat, dintr'o singură lovitură: gramatica, logica, sportul și gazetăria. Nu vreau să mai subliniez și posibilitatea unor complicații diplomatice pe care ar da-o finalul frazei:

„d-ra Gaekan, care... a aterizat — suferind din fericire — un accident ușor...”.

Bănuim doar că a vrut să spună: A aterizat, suferind un accident care — din fericire — nu a avut urmări grave, sau mai simplu: suferind un accident, din fericire, ușor.

ÎN

colecția „Scriitorii români uitați”, editată de Fundațiile Regale, va apare în curând un volum cuprinzând Operele complete ale lui Ștefan Petică. Volumul apare sub îngrijirea d-lui N. Davidescu și este însoțit de o prezentare a poetului și de prețioase note critice.

O TALMACIRE

din Rainer Maria Rilke și anume din „Scrierile către un tânăr poet” a apărut în editura „Pavel Suru”. Traducerea se datorește doamnei Ana Maria N. Musicescu.

D. G. CĂLINESCU

comentează în numărul din 12 Iunie al „Adevărului literar” un act de naștere al lui Creangă, pe care d. C. Ungureanu l-ar fi găsit la Piatra-Neamț.

nica. Parcă mă 'nfricoșez.

Ehei, bunico, frumoase erau poveștile și sfaturile tale bătrânești. De te-ar ține Dumnezeu în viață, să te mai văd odată, să-ți povestesc și eu ție ce am văzut pe aci, din Evanghelia răstăciților. Te-ai îngrozit și ți-ai face cruce... și iar cruce.

Ce vei fi făcând tu acum, dormi? dormiți cu toții, căci ora e târzie. Nu se mai vede nici un om pe drum. E atât liniște... Nu se aude decât glasul inimei mele... și noaptea mi se lasă greu pe suflet.

Tu poate, te-ai sculat. Așa ți-e obiceul; să te scoli din noapte, să-ți iei furca în brâu... Dar mama ce o fi făcând, tata, frați?... dorm. M'or fi văzând ei pe mine?... Mama știu că se chinuște greu cu somnul; îmi duce dorul.

Dacă ar ști ei ce fac eu acum... De m'ai vedea tu bunico, cocoțată aici, pe casa asta, deasupra celor nesprezece etaje, privind în gol! Doamne, cum ai tremura și m'ai ruga frumos, nu cu supărare, să mă cerți nu! că ți-ar fi friică să nu fac vre-o boroboață... să cad?... știi tu, ca pe vremuri când mă cocoțam în pom; te 'nvârteai pe lângă pom și mă rugai frumos:

„Dă-te jos fetița mamii, să nu se rupă vre-o cracă cu tine... Nu pe acolo!... Nu!... e craca subțire, maică! ia-o p'aci!... așa. Stai acolo să-duc o scară, nu te mișca!...”

„Lasă, lasă bunico, nu-ți mai face inimă rea, nu cad, să vezi:

Uite, mă scobor frumos; pun piciorul pe conducta de apă, mă țin cu o mână de cea dela calorifer, și cu cealaltă, de sfoara dela fereastră... mă las pe scaun... uite așa... după scaun pe masă, după masă jos și... gata.

A doua zi, sârbătoare, mă duc la biserică. Intru în cea dintâi întâlnită în cale.

Aci, liniște; lumea e concentrată, cugăta la cele Dumnezești și citește fiecare din cărticica sa de rugăciuni. Preotul face slujba mutește.

Eu nu am carte de rugăciuni. Mă uit pă pereți, la statuile ce reprezintă sfinții părinți ai credinței creștine. Zic și eu în gând rugăciunile pe care le-am învățat.

Le-am terminat.

Mai spun Crezul, Tatăl Nostru...

Am terminat și Tatăl Nostru. Mă uit la lumea care, la un semn al preotului, îngenuche.

Îngenuchi și eu.

Se închină, mă închin și eu.

Se așează pe scaun, mă așez și eu.

Se ridică în picioare, mă ridic și eu.

Iar în genuche...

Plec.

Dumnezeu să mă ierte, dacă nu înțeleg nimic...

Iau metroul și mă opresc la o stație ce-mi fusese indicată mai din 'nainte.

Aci ies într'o stradă din care urmează să scobor în alta, mai micuță, ce vine la vale.

Mă uit cercetător. Caut ceva.

Da. Caut biserica noastră.

O zăresc și o recunosc după forma ei.

Mă simt mișcată.

În fața bisericii, se văd afară: băieți fete, ce glumesc vorbind tare, cu răsete zgomotoase.

Vocea preotului, o voce sonoră de bas, ce se aude de departe, face ca a fior dulce să-mi străbată corpul. Apoi coborînd cele câteva trepte, la intrare în biserică mă întâmpină mirosul de tămăie, fumul dela lumânări, cântecul dascălului... corul...

Intru umilă, strecurându-mă ușor printre cei ce împiedică intrarea în Sfântul Locaș, fără nici un respect, ca în fața unei săli de spectacol.

Îngenuchi într'un colț de după ușă, udând de lacrimi podoava, pe care buzele mele o ating sfios, având impresia că-i un locșor din țara mea.

CRONICA MĂRUNTĂ

NUMĂRUL

de pe Iunie al revistei „Gândirea” este consacrat picturii lui N. Grigorescu.

În primul articol „Moment Grigorescian”, d. Vasile Băncilă scrie cu multă înțelegere despre momentul plastic Grigorescu, accentuând asupra etnicității marelui pictor. D. Băncilă examinează apoi chestiunea atât de controversată a specificului românesc, în legătură cu creația lui Grigorescu.

Este sau nu Grigorescu un pictor al specificului românesc? Iată întrebarea care a împărțit pe „specialiști” în două tabere: unii cari susțin cu energie că este, pentru că a pictat subiecte românești și alții, e drept mai puțin, dar nu mai puțin hotărâți, cari adoptă teza contrarie pentru că „n'a făcut școală, deci e străin de noi, pentru că nu a redat ortodoxia noastră, pentru că nu a pictat bizantin”...

Concluzia d-lui Băncilă este cea justă:

„În acest moment, opera picturii n'are nevoie nici de admirație, nici de conformism festiv și nici de criticism, cari cad alături de obiect. Trebuie să înțelegem că el reprezintă pentru noi toată feeria cosmosului românesc, înfățișat mai ales prin prima patriarhală, când omul era continuarea naturii; trebuie să înțelegem că el e o cheie de a

pătrunde desvoltarea și problema culturii române în epoca modernă și mai trebuie să înțelegem că el a pus în opera sa o sumă de esențe fluide, cari în mare parte ne vor reprezenta întotdeauna, oricâte transfigurări și mutații vor veni de acum înainte. Înțeles în autenticitatea sa și în implicațiile filosofice ale operei sale, creația lui Grigorescu nu mai e o controversă și devine prilej îndelung pentru o definiție a noastră”.

CITITORII

numeroși și asidui ai gazetelor de sport au putut gusta la rubrica „Aviație” a celei mai vechi publicații de acest fel din România, următoarea frază:

„Aviația vecinilor și amicilor noștri de sud-vest — „Turcia” și-au trimis salutul sportiv prin flica adoptivă a președintelui Ataturk, d-ra Gaekan, care după un înconjur al aerodromului cu greoiul aparat (?), a aterizat — suferind din fericire — un accident ușor”.

Ne-am întrebat adesea de ce, dintre toți urmașii Latinilor, Românii sunt singurii cari nu vor să înțeleagă ce e nevoie de „corpore sano” pentru a avea în el „mens sana” și cred, că această minte sănătoasă care preocupă pe strămoșii noștri este ceva subînțeles